LAPSLEY / BROOKS FOUNDATION, INC.
1701 N. GREENVILLE AVE. ST. 810
RICHARDSON, TEXAS 75081, USA

ምዕራፍ ፮

ክፍል ፩

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን መሠረተ እምነት (ዶግማ)

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የምታምነውና የምታስተምረው እምነት በቅዱሳት መጻሕፍት በብሉይና በሐዲስ ኪዳን ከዚህም ጋር ከሐዋርያት ጀምሮ ባፍ በመጣፍ በቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ትምህርትና ትውፊት (tradition) ላይ የተመሠረተ ነው ። (ሃይማኖት ርትዕት እንተ ሐዋርያት ትውፊት) «ቄርሎስ» እነዚህንም ሁለት የእምነታችን መሠረቶች እንደሚከተለው እንገልጻቸዋለን ፤ ሀ/ በቅዱሳት መጻሕፍት ስማዕ እሥራኤል አሐዱ ውእቱ አምላክከ 101። ባለው መሠረት ባንድ አምላክ ማመንን ታስተምራለች ። ስለዚህ ቤተ ክርስቲያናችን (Monotheistic) «ባለ አንድ አምላክ ናት» ። 102። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን (ሞኖቴይስቲክ) ባለ አንድ አምላክ ብትሆንም እንደ ብሉይ ኪዳን እምነት አንድ ገጽ ማለት አይደለም ። እንደ አዲስ ኪዳን ትምህርትና አማናዊ ምስክርነት « ወእንዘ ታጠምቅዎሙ በሉ በስመ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ » 103። ባለው አምላካዊ ትምህርት መሠረት በሦስት አካላት (በሥላሴ) በአንድ መለኮት ታምናለች ።

ለ/ ከሐዋርያት ጀምሮ በቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ስለ አንድነትና ሦስትነት የተሰጠውን ኦርቶዶክሳዊ ምስክርነት ተቀብላ

---

100. J. Spencer Trimingbom, The Christian Church in Ethiopia, (World Dimination Press, 1950) p. 17

101. ዘዳግም ፮፡፬ ፤

102. ቀዳ. ቆር. ፰፡፮ ፤ ኤፌ. ፬፡፫—6 ፤ ቀዳ. ቆር. ፲፪፡6 ፤ ቀዳ. ቆር. ፰፡፮ ፤ ሚልክ. ፪፡፲ ፤ ማር. ፲፪፡፳፱ ።

103. ማቴ. ፳፰፡፲፱ ፤

እነሱ ስለ ቅድስት ሥላሴ የሰጡትን ትምህርት ታስተምራለች ። ቅድስት ሥላሴ ፣ አብ ፣ ወልድ ፣ መንፈስ ቅዱስ ይባላሉ ። የአብ ግብሩ መውለድ ፣ የወልድ ግብሩ መወለድ ፣ የመንፈስ ቅዱስ ግብሩ መሥረጽ ነው ። አብ ቢወልድ ቢያሠርፅ እንጂ እንደወልድ አይወለድም ፣ እንደ መንፈስ ቅዱስ አይሠርጽም ፣ ወልድም ቢወለድ እንጂ እንደ አብ አይወልድም አያሠርጽም ፣ እንደ መንፈስ ቅዱስ አይሠርጽም ፣ መንፈስ ቅዱስም ቢሠርጽ እንጂ እንደ አብ አይወልድም አያሠርጽም ፣ እንደ ወልድ አይወለድም ። ለአብ ፍጹም አካል ፍጹም መልክ ፍጹም ገጽ አለው ። ለወልድም ፍጹም አካል ፍጹም መልክ ፍጹም ገጽ አለው ፣ ለመንፈስ ቅዱስም ፍጹም አካል ፍጹም ገጽ ፍጹም መልክ አለው ። እነዚህም ኩነታት ይባላሉ ። ኩነት ማለት ቅርጽ ማለት ነው (በዓረብኛ ከወነ ብሎ ቅርጽ አወጣ ይላል ።) ሊቃውንት ስለ ሦስትነት ባጭሩ ከዚህ በላይ እንደ ገለጥነው ሲያስተምሩ ለትምህርታቸው ምሳሌ ከሥነ ፍጥረት ጠቅሰዋል ።

ለምሳሌ ፣ ለፀሐይ ሦስትነት አለው ፣ ሀ/ ክበቡ ፣ ለ/ ብርሃኑ ፣ ሐ/ ሙቀቱ ፣ በክበቡ አብ ፣ በብርሃኑ ወልድ ፣ በሙቀቱ መንፈስ ቅዱስ ይመሰላል ፣ ነገር ግን አንድ ፀሐይ ይባላል እንጂ ሦስት ፀሐይ እንደማይባል ሥላሴም በስም በግብር በአካል ሦስት ቢባሉ ፣ አንድ አምላክ ናቸው እንጅ ሦስት አማልክት አይባሉም ። ሥላሴ በዘመን አይቀዳደሙም ፣ በክብር አይበላለጡም ። ሥላሴን በዘመን አቀዳድሞ ፣ በክብር አበላልጦ የሰበከ አርዮስ (ወልድ ፍጡር በመለኮቱ) በኒቅያ ጉባኤ (፫፻፳፭) ተረትቷል ። መንፈስ ቅዱስን ሕጹጽ ያለ መቅዶንዮስም በቁስጥንጥንያ ጉባኤ (፫፻፹፩) ተረትቷል ። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ምሥጢረ ሥላሴን ሊያፋልሱ ተነሥተው የነበሩ እነዚህን መናፍቃን ስታወግዝ ትኖራለች ። መንፈስ ቅዱስን ከአብና ከወልድ ሠረጸ የሚሉትንም ታወግዛለች ።

ሐ/ በምሥጢረ ሥጋዌም ከሦስቱ አካል አንዱ አካል ወልድ በፍጹም ባሕርያዊ ተዋሕዶ ከቅድስት ድንግል ከሥጋዋ ሥጋ ከነፍሷ ነፍስ ነስቶ እኛን ለማዳን መወለዱን ጥምቀቱን ፣ በጲላጦስ ዘመን መሰቀሉን ፣ መሞቱንና መነሣቱን ወደ አባቱ ማረጉን ለሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን መላኩንና ኋላም ለፍርድ መምጣቱን ታስ

ተምራለች ። ወዶ ባደረገው አትሕቶ ርዕስ (በቄርሎስ አነጋገር) በዚህ ድንቅ በሆነ ምሥጢር ከቅድስት ድንግል የተወለደው እሱ ከሁለት አካል አንድ አካል ፣ ከሁለት ባሕርይ አንድ ባሕርይ ነው ። ተዋሕዶውም እንደ ነፍስና ሥጋ ተዋሕዶ ነው ። በዚህም እምነቷ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ከኤፌሶን ጉባኤና (፬፻፴፩ ዓ. ም.) ከቅዱስ ቄርሎስ ጋር በመተባበር ሥጋን ከመለኮት ነጥሎ አካልና ባሕርይን ከፋፍሎ የሰበከ ንስጥሮስንና ተከታዮቹን ስታወግዝ ትኖራለች ። ሥጋን ከመለኮት ጋር ቀላቅሎና አጣፍቶ የተወገዘውን የአውጣኪን ትምህርት አትቀበልም ። በ፬፻፶፩ ዓ. ም. በመርቅያን በብርክልያና (ሉልኽሪያ) በሮማው ፓፓ በልዮን ቀዳማዊ አነሳሽነት ተረፈ ንስጥሮቄውያን መለካውያን በጉባኤ ኬልቄዶን የወሰኑትን የምንታዌ ትምህርት (dualism) ታወግዛለች ።

በዚሁ በምሥጢረ ሥጋዌ «ርጉም ንስጥሮስ» ቅድስት ድንግል ማርያምን "ወላዲተ አምላክ" አትባልም ብሎ ስለነበር ቅድስት ማርያም "ወላዲተ አምላክ" መሆኗን ትመሰክራለች ። ከንስጥሮስ በፊትም ሆነ ከሱ በኋላ የተነሱ (አንዲ ዲኮማርያቶስ) «አንጢንድቄ ማርያ ጦስ» ፀረ ማርያም ማለት ነው ። ድንግልናዋን ለማጉደፍ የሚናገሩትን ሁሉ ትቃወማለች ። እነሱ እንደሚሉት ቅድስት ድንግል ማርያም ክርስቶስን የወለደችው በዘርዓ ብእሲ ነው ይላሉ ። ይህም እሷን ብቻ ሳይሆን የተሳደቡት ልጅዋንም ነው ። እሩቅ ብእሲ ወልደ ዮሴፍ ነው ማለት ነውና ። ይህም ዘለፋቸው የቅዱስ መጽሐፍን ምስክርነት እንዳልተቀበሉ ያስረዳል ። 104. እሱን ከወለደችውም በኋላ ሌሎች ልጆች ወልዳለች የሚሉም አሉ ። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን እነዚህንም ታወግዛለች ። ድንግል ማርያም (ቅድመ ጸኒስ ፣ ጊዜ ጸኒስ ፣ ድኅረ ጸኒስ ፣ ቅድመ ወሊድ ፣ ጊዜ ወሊድ ፣ ድኅረ ወሊድ ፣) ድንግል ናትና ። ከዚህም ጋር ዮሐንስ ወንጌላዊ እንደ ጻፈው ጌታ በመልዕልተ መስቀል ላይ እንዳለ እናቱን እንዲጠብቅለት ራሱ ወንጌላዊው ዮሐንስ አደራ መቀበሉን ተናግሯል ። ሌላ ልጅ ቢኖራትማ ለተማሪው አደራ የናቱን ነገር ይለው ነበርን ምሥ

104. ማቴ. ፩ ፡ ፲፰ ፤ ሉቃ. ፩ ፡ ፴፭ ፤

ጢሩ ሥጋዌን እንደ መሰላቸው አድርገው ለማቅረብ የሞከሩ መናፍቃን እነዚህ ከዚህ በላይ ስማቸውን የጠራነው መናፍቃን ብቻ አይደሉም ። ባለፈው ብዙዎች ነበሩ ፤ ወደፊትም መልካቸውን እየለዋወጡ ይነሳሉ ። ከሆነ ጀምሮ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ለመናፍቃን እጅዋን ሳትሰጥ መኖሯን ባለፈው ተመልክተናል ። ብዙ የውጭ አገር ሰዎች የወንጌል መልዕክተኞች ነን እያሉ ተመላልሰውባታል ።

የካቶሊኮች መምጣት ከፖርቱጋሎች ጋር መሆኑን ባለፈው ገልጠናል ። የፀረ ማርያም (ፕሮቴስታንት) የተባለው ቡድን መምጣት የጀመረው በ፲፮፻፳፮ ዓ.ም. ጀምሮ ነው ። መጀመሪያ ወደ ኢትዮጵያ የመጣው ጀርመናዊው ጴጥሮስ (Hefling) ነው ። ጀምስ ብሩስ የተባለው እንግሊዛዊም የመጣው 105 ። የኢትዮጵያን የሃይማኖት ይዞታ ለመሰለል ነው ። በ፲፰፻፳፪ ዓ.ም. የፕሮቴስታንት ሚሲዮን ሳሙኤል ጐባት (Samuel Gobat) እና (Christian Kuglar) ክርስቲያን ኩግለር የተባሉ ሁለት ሚሲዮኖች መጥተው ነበር ። ከነሱም በኋላ (C.W.Isenberg) እና (Ludwing Kraft) የተባሉ ሚሲዮኖች መጥተው ነበር ። ፲፰፻፶፰ ዓ.ም. ከስዊዘርላንድ እየተነሱ ብዙ ሚሲዮኖች መጥተዋል ። በየጊዜውም ከስዊድን ፡ ከኖርዌይ ፡ ከሆላንድና ከጀርመን ብዙ የፕሮቴስታንት መልእክተኞች መጥተዋል ። እነ ዚህም የሚመጡት ሕዝቡን በሃይማኖት ከፋፍለው ሀገሪቱን ቅኝ ግዛት ለማድረግ ነው ። ለምሳሌ እነ ሊዎፖልድ ትራቤሊ እነ ኤን ጀሎ ቬንኪ ፡ እነ ጁሴፔ ሳፔቶ ፡ እነ ጉሊዮልም ማሳያ እነሱንም የመሳሰሉ የፖለቲካ ሰዎች ሁሉ እንደ እስላም ኢማም እየጠመጠሙና ግልድም እየታጠቁ ጦር እየያዙ አባ ዱላ በሉን እያሉ በእስላሞቹ ቤት እየዞሩ በሃይማኖት ስም የፖለቲካ ጉዳያቸውን ያካሒዱ ነበር ። 106 ። በሱስንዮስ ዘመነ መንግሥት አልፎንሱ ሜንዴዝ በሁለት ኢትዮጵያውያን በቁረንጭ መናፍቅ ኤዎስጣቴዎስና በር

105. ከ፲፮፻፲፱—፲፮፻፳፰ ዓ. ም.

106. ሊምፔር ኩሉኒያል ፋሽስታ የተባለውን መጽሐፍ መመልከት ለዚህ ታሪክ አገላለጥ ደጋፊ ይሆነናል ።

ጉም ተክለ ሃይማኖት ላይ የዘራው የቅብዐትና የጸጋ እምነት የሀገሬቱን ሊቃውንትና መሪዎችም ጭምር ከፋፍሏቸው እንደነበር ያለፈውን ማስታወስ ይበቃል ። የቅብዐት ልጅ የሚባሉት ፦ « ተዋሕዶ አእተታ ለምንታዌ» ተዋሕዶ ሁለትነትን እንጂ ንዴትን ከሥጋ አላራቀም ፤ ንዴት ከሥጋ የራቀው ሥጋ በመንፈስ ቅዱስ በማኅፀን በተቀባ ጊዜ ነው ይላሉ ። እነሱም በሦስት ይከፈላሉ ።

ሀ/ መጀመሪያ በዓፄ ፋሲል ዘመን የነበሩት እነ ዕውር ዘኢየሱስ መጽሐፍ አንደየ ርእሶ ይላልና 107 ። ቃል በተዋሕዶ ጊዜ ዜገ ከሥጋ ጋር ሲዋሐድ የባሕርይ ክብሩን አጣ ለቀቀ ፤ ሲቀባ ወደ ጥንተ ክብሩ ተመልሶ በሰውነቱም ባምላክነቱም አንድ ወገን የባሕርይ ልጅ ሆነ ብለዋል ። ተቀቢው ቃልም ሥጋም ነው ። ምሥጢሩ እንደ በትረ ሙሴ ማለት ነው ። ሚጠትንና ውላጤን ባንድነት ያሳያል ።

ለ/ በቀዳማዊ ዮሐንስ ጊዜ የነበሩት (ጻድቁ ዮሐንስ) እነ አካለ ክርስቶስ ደግሞ ዜገ ማለትን ንቅረው አጸይፈው «መጽሐፍ» እስመ ተዋሕዶ አእተታ ለምንታዌ» ይላልና ሥጋ በተዋህዶ አንድ አካል ሆነ እንጂ የአምላክነት ክብር አላገኘም ሲቀባ ግን ክብር ተላልፎለት ተፈጥሮ ተጉብሮ ጠፍቶለት በቅብዓት የባሕርይ ልጅ የባሕርይ አምላክ ሆነ ብለዋል ። ምሥጢሩ መቀባትንና መለወጥን ለሥጋ ብቻ መስጠት ነው ።

ሐ/ በዓፄ ቴዎድሮስ ጊዜ የነበሩት እነ አለቃ ጉሹ (አራት ዓይን) በቅብዐት ብቻ ማለትን ንቅረው መጽሐፍ በሁለቱም ሁሉ በተዋሕዶ ከበረ በቅብዐት ከበረ ይላልና ቅብዓት ያለ ተዋሕዶ ተዋሕዶም ያለ ቅብዓት ብቻ ብቻውን አያከብርም ፡ በተዋሕዶና በቅብዓት ባንድነት የአምላክነት ክብር ከብሮ የባሕርይ ልጅ ሆነ ብለዋል ፤ ሦስቱ ሁሉ ፍጹም ውላጤ ነው ። 108 ። ቅብዓቶች ፦ «አብ

107. ካልዕ ቆር. ፳ ፡ ፱ ፤

108. አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ መጽሐፈ ሰዋስው ወግሥ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ « ቀብዐ » የሚለውን ግሥ ተመልከት

ቀባኢ ፥ ወልድ ተቀባኢ ፥ መንፈስ ቅዱስ ቅብዕ ፥ ነው በማለት ሁሉም አንድ ናቸው ። ይህም ማለት ሦስቱን አካላት በሀብት ከፋፍለው አብን ሰጪ ፥ ወልድን ተቀባይ ፥ መንፈስ ቅዱስን ስጦታ ማድረጋቸው ነው ።

መ፤—ምንም እንኳ በምሥጢር ከቅባቶች ጋር አንድ ቢሆኑ በንባብ የተለያዩ ስም ስላላቸው የጸጋ ልጅ የሚባሉት ደግሞ ይህን የመሰለ አስተሳሰብ ነበራቸው ፤ ጸጎች የሚሉት ፤—አዳም በተፈጥሮ ያገኘውን ንጽሐ ጠባይዕ በፈጣሪው ላይ ባመጠ ጊዜ ጨርሶ አጣው ፤ ቃል አዳምን ወደ ነበረበት ለመመለስ ክብሩን ለማደስ ሰው በሆነ ጊዜ አዳምን ወደ ነበረበት ሀገሩ ወደ ቀደመ ክብሩ ለመመለስ የሚያስችለውን ሥልጣን ከአብ ዘንድ ተቀበለ ። ይኸውም በፈለገ ዮርዳኖስ በዕደ ዮሐንስ በተጠመቀ ጊዜ መንፈስ ቅዱስ በርግብ አምሳል ወርዶ ሲያርፍበት ነው ። በዚህ በቅብዐተ መንፈስ ቅዱስ ቃል ሦስተኛ ተወለደ ።—ቅድመ ዓለም ከአብ ያለ እናት አንድ ልደት ፥ ድህረ ዓለም ከእመቤታችን ያለ አባት መወለዱ ሁለት ልደት ፥ ኋላም በዮርዳኖስ በቅብዐተ መንፈስ ቅዱስ ሦስት ልደት ፥ የሚሉት እንደዚህ አድርገው ነው ። እነሱ እንደሚሉት ተቀብዐ እንቀጹ የቃል ስለሆነ ሥጋን አይመለከትም ፥ በእነሱ እምነት መሠረት ቃል ሥጋን በተዋሐደ ጊዜ ፥ ሥጋ የቃል ክብር ፤ ተላልፎለት ከብሯል ፥ ቃል ግን ወልደ አዳም ፥ ወልደ አብርሃም ፥ «ወልደ ዳዊት ፥ ወልደ ማርያም ለመባል የበቃው በተዋሕዶ ሳይሆን በሦስተኛው ጊዜ መወለድ ነው ፤ በዚህ በሦስተኛው ልደት ደቂቀ አዳም ከወልድ ጋር ተዘምዶ አላቸው ልደት ያገኛቸዋልና ይላሉ። «ወበማልሳይ ልደት እምአቡሁ ፥ ሀለወነ ተዘምዶ ምስሌሁ።») የጸጎች ቅኔ»፤— ሐሳባቸውን ባጭሩ ለመግለጥ ያህል የቃል ከሥጋ መዋሐድ ሥጋን ሲያከብር፥ቃልን ፍጹም ሰው ለመባል ያበቃው ቅብዓተ መንፈስ ቅዱስ ነው ይላሉ።የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ

ርስቲያን ይህንን ትምህርት በመቃወም ፤—«እንቲአሁ ለቃል ኮነ ለሥጋ ፥ ወእንቲአሁ ለሥጋ ኮነ ለቃል በተዋሕዶ» በተዋሕዶ የቃል የሆነው ሁሉ ለሥጋ ሆነ፥ የሥጋ የሆነው ሁሉ ለቃል ሆነ፤ ቅድመ ዓለም ከአብ ያለ እናት መወለዱ አንድ ልደት ፥ ድህረ ዓለም ከእመቤታችን ያለ አባት መወለዱ ሁለት ልደት ፥ ወልደ አብ ወልደ ማርያም በተዋሕዶ ከበረ እያለች ትናገራለች ።

ጸጎች ከቅብዐቶች የሚለዩበትን እንደሚከተለው እናቀርባለን ።

ጸጎች	ቅብዐቶች
ቅብዓት የጸጋ (የማደጎ ልጅ ሆነ) ተቀብዐ፥እንቀጹ ለቃል ብቻ ነው፤	በቅብዐት የባሕርይ ልጅ ሆነ ተቀብዐ ፥ እንቀጹ ለቃልም ለሥጋም ነው ።

የመንፈስ ቅዱስን ጸጋ የተቀበለው በዮርዳኖስ ፥ የመንፈስ ቅዱስን ጸጋ የተቀበለው በማኅጸን ፥

የጸጎችና የቅብዓቶች ትምህርት በሁለተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የነበሩ የግኖስቲኮችና በሦስተኛው መቶ ክፍለ ዘመን የተነሱ የነጳውሎስ ሳምሳጢን የጸጋ ትምህርት ይመስላል ። አዶፕሺኒዝም (Adoptinism) ልዩነቱ እነ ጳውሎስ ሳምሳጢ ፤—ቃል ቅድመ ሥጋዌ የነበረውን አካላዊ ህላዌ (ኩነት) ሲክዱ ፥ እነዚህ ግን ይህን የሚሉ አይመስለኝም ። በዚሁ እምነታቸው በቤተ ክርስቲያናችን ላይ ብዙ ጊዜ ብጥብጥ ሲፈጥሩ እንደ ኖሩ ያለፈውን ታሪክ ማስተዋል ይጠቅማል ።

ከጸጎችና ከቅብዓቶች ሌላ ፥ በምሥጢረ ሥጋዌ የወልድን አምላክነት የጠበቅን መስሏቸው «መለኮት በአካል ሦስት ነው» ወላዲ መለኮት ፥ ተወላዲ መለኮት ፥ ሠራፂ መለኮት ፥ የሚሉ እንደነበሩ የሚታወስ ነው ። በመሠረቱ ወላዲ ፥ ተወላዲ ፥ ሠራፂ

የሚለው ቃል ለሥላሴ የአካል ግብር ይባላል ፡፡ መለኮት ግን የሦስቱም አንድነት የሚነገርበት ቃል ነው ፡፡ የሥላሴን አንድነት የሚያመለክተውን፥—«መለኮትን» ለአካል ግብር ቅጽል አድርጎ ማቅረብ ሦስቱንም ወላድያን ፤ ሦስቱንም ተወላድያን ፤ ሦስቱንም ሠራጽያን ፤ ማለት ነው ፡፡ ግብርንና ስምን ያፋልሳል ፤ አንድነት ሦስትነትን ያጣፋል ፤ ያደናግራል ፡፡ «ኢይፈልስ ስመ አብ እምከዊነ ስመ አብ ኀበ ከዊነ ስመ ወልድ ወመንፈስ ቅዱስ ፤ ወስመ ወልድኒ ኢይፈልስ እምከዊነ ስመ ወልድ ኀበ ከዊነ ስመ አብ ወመንፈስ ቅዱስ ወስመ መንፈስ ቅዱስኒ ኢይፈልስ እምከዊነ ስመ መንፈስ ቅዱስ ኀበከዊነ ስመ አብ ወወልድ» የሚለውንም ንባብ ያልተመለከተ አስተሳሰብ ነው ፡፡ ይህ አስተሳሰብ ቀድሞ በዮሐንስ ተዓቃቢ ብቅ ብሎ የጠፋ ነው ፡፡ ወደ ሀገራችን ግን ማን እንዳመጣው አይታወቅም ብዙ ጊዜ ገዳማቱን ሲያፋጅ ኑሯል ፡፡ አሁንም በዋልድባ ርዘራዥ አለ ይባላል ፡፡

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በምሥጢረ ሥላሴም ሆነ በምሥጢረ ሥጋዌ ትምህርቷን በቅዱሳት መጻሕፍትና በሊቃውንት ትርጓሜ ላይ መሥርታ ከመናፍቃን የሚሠነዘረውን ሁሉ በመከላከል ከፍተኛ ተጋድሎ ስታደርግ ኑራለች ፤ ትኖራለችም ፡፡

ሐሳባችንን ለማጠቃለል፥—በምሥጢረ ሥላሴ ቤተ ክርስቲያናችን በሦስት አካላት በአንድ መለኮት ታምናለች ፡፡ በምሥጢረ ሥጋዌም፥—ክርስቶስ አንድ አካል አንድ ባሕርይ መሆኑን ታምናለች ፡፡ ታስተምራለች ፡፡ ተዋሕዶውም ባሕርያዊ ነው ፡፡ ቅድመ ዓለም ከአብ ያለ እናት መወለዱ አንድ ልደት ድህረ ዓለም ከእመቤታችን ያለ አባት መወለዱ ሁለት ልደት ወልደ አብ ወልደ ማርያም በተዋሕዶ ከበረ ፡፡—የ ቤተ ክርስቲያናችን እምነት ይህ ነው ፡፡

ክፍል ፪ ፡፡

የታቦት ፤ የሥዕልና የመስቀል ክብር በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ

ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን

ሀ/ ታቦት ፥— ከብሉይ ኪዳንና ከእሥራኤል የነፃነት ሕይወት ጋር የተያያዘ ታሪክና የት መጣ አለው ፤ ታሪኩና የትመጣው የታወቀ ቢሆንም ለመግቢያ ያህል በመጠኑ ከዚህም እናነሣለን ፡፡— እሥራኤል በግብፅ ፬፻፴ ዓመታት ያህል በባርነት ቀንበር ሲገዙ ከኖሩ በኋላ በሙሴ መሪነት በእግዚአብሔር ተአምራት ከግብፃውያን የአገዛዝ ቀንበር ነፃ ወጡ ፡፡ ወደ አገራቸውም ለመመለስ አርባ ዓመት ሙሉ በቃዴስ በረሀ ሲኳትኑ ኖሩ ፡፡ በግዞት ሳሉም ሆነ አሁን በጉዟቸው ከአባቶቻቸው የወረሱትን ሃይማኖት አልረሱም ፡፡ «የአብርሃም ፤ የይስሐቅ ፤ የያዕቆብ ፤ አምላክ » አድነን ፤ ፍረድልን ከማለት አቋርጠው አያውቁም ነበር ፡፡ ይህን ጽኑ እምነታቸውንና በስሙ ስለ ተጠሩ የሚደርስባቸውን ሥቃይና ግፍ ተመልክቶ ነፃ አወጣቸው ፡፡ ነፃ ካወጣቸውም በኋላ በድብቅ በግዞት ያቀርቡ የነበረውን አምልኮት ነፃ ሕዝብ ሁነው በነፃ እንዲያመልኩት ራሱ ስለፈለገ በዚያው ሲጓዙበት በነበረው በረሀ ውስጥ በምትገኝ በሲና ኮረብታ ላይ ለመሪያቸው ለሙሴ ተገልጦ የውለባ የቃል ኪዳንና መታዘዝ ምልክት የሚሆኑ አሥር ሕግጋትና ትእዛዛት የተጻፈባቸው ሁለት የዕብነ በረድ ገቢታዎችን (ሠሌዳዎችን) ሰጠው ለእሱም ማስቀመጫ ታቦትና እንደ መቅደስም የምታገለግል የምስክር ድንኳን እንዲሠራ ሙሴን አዘዘው ፡፡ 109. ታቦት የጽላቱ ማደሪያ ነው ፡፡ 110. ምናልባትም በግዕዙ አወጣጥ ቤተ «አደረ» ከሚለው

109. ዘፀአ. ፳፭ ፥ ፲ ፤ ፲፩ ፥ ፲፰ ፤ ፳፩ ፤ ፲ ፥ ፳፪ ፤
110. ዘፀአ. ፳፭ ፥ ፳፪ ፤ ዘሌዋ. ፲፮ ፥ ፲፪

ግሥ የወጣ ሳይሆን አይቀርም ። የታቦት ትርጓሜው ማደሪያ መሠወሪያ ማለት ብቻ ሳይሆን መታያ መገለጫም ነው ። ንጉሥ በዙፋኑ እንዲገኝ ፥ እንዲገለጥ ታቦት ለእሥራኤል የአምላክ መገለጫ ነውና ። እሥራኤል በጉዟቸው ሁሉ ታቦት ይዘው ሲጓዙ የኖሩ እና ሰሎሞን ለታቦቱ የሚሆን ቤተ መቅደስን በከፍተኛ ወጭ ያሠሩትና ለታቦት ይሰገዱ ይንበረከኩ የነበሩት በታቦቱ ውስጥ በነበረው በጽላቱ ዐሠርቱ ቃላት ስለተጻፉ ብቻ አልነበረም ። ግን እሥራኤል ኃጢአት ሠርተው አምላካቸውን ባስቀየሙት ጊዜ በአባር ፥ በቸነፈር ፥ በምርኮ—በጦር ይቀጣቸዋል ። ንስሐ ሲገቡና ሲለምኑት ደግሞ አባት ለልጁ እንደሚራራ ራርቶ ይምራቸው ነበር የእግዚአብሔር ምህረት እንደ መጣላቸው የሚያውቁትም በታቦቱ ላይ ብርሀት ደመና መጥታ ስታርፍ ነበር ። ይህንንም ዕብራውያን «ሽኪናሐ» ይሉታል ፥ ለምሕረት መገለጥ ለምሕረት መምጣት ማለት ነው ።

ባጠቃላይ አነጋገር ታቦት በብሉይ ኪዳን እግዚአብሔር ለምሕረት ለሕዝቡ በሚገለጥበት ጊዜ ዙፋኑ ነው ማለት ነው ። 111*

ወደ ዋናው ሐሳባችን እንመለስና ታቦት በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በልማድ ያለ አይደለም ፥ ወይም አንዳንድ የዋሆች እንደሚሉት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሥርዓተ ኦሪትን ከሥርዓተ ወንጌል ጋር በባላንጣነት የምታታግል አይደለችም ።

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ መጀመሪያ ላይ እንዳነነሣነው ከክርስትና በፊት የብሉይ ኪዳን አገር የነበረችው ኢትዮጵያ በክርስትና ጊዜም ከብሉይ ኪዳን ያገኘቻቸውን ጠቃሚ ነገሮች በክርስትና መንፈስ እየተረጐመች ትጠቀምባቸዋለች ። ከብሉይ ኪዳን ከወሰደቻቸው አንዱ ጽላተ ኪዳን ታቦተ ሕግ ነው ። አዲስ ቤተ ክርስቲያን በሚሠራበት ጊዜ ከዕፅ ወይም ከዕብነ በረድ ተቀርጾ በላዩ የእግዚአብሔር ምሥጢራዊ ስም (ኅቡዕ ስም) «አልፋና ኦሜጋ» የመጀመሪያውና የመጨረሻው ማለት ነው ። ይህ ቃል ከተጻፈበት በኋላ በኤጲስ ቆጶሱ እጅ ተባርኮና ሜሮን ተቀብቶ በመንበሩ ይሠየማል ። በቅዳሴም ጊዜ ኅብስቱና ወይኑ ወደ ቤተ መቅደስ ሲገባ ቄሱ ሥርዓተ ቅዳሴውን የሚያከናውነው ኅብስቱን ሥጋ መለኮት ወይኑን ደመ መለኮት ወደ መሆን የሚለወጠው በዚህ በታቦቱ ላይ ነው ። የደብተራ ኦሪት ጽላት እግዚአብሔር በደመና ተከናንቦ ሙሴንና አሮንን የሚያነጋግርበት ለእሥራኤል ብቻ በረድኤት የሚገለጥበት ዙፋን ነበር ይህ ግን የአምላክ ሥጋና ደም የሚፈተትበት ሥጋዬን የበላ ደሜን የጠጣ የዘላለም ሕይወት አለው ፥ ኑ ሥጋዬን ብሉ ደሜን ጠጡ እያለ ያመኑትን ሁሉ የሚጠራበት የምሕረት ምስዋዕ ነው ። ክብርና ስግደትም የሚደረግለት ስለዚህ ነው ።

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ስለ ታቦት ያላት ትምህርታዊ መመሪያ ያልገባቸው አንዳንዶች እንደመሰላቸው ቢተረጉሙት ቤተ ክርስቲያናችን በሙሴና በክርስቶስ ፥ በብሉይና በሐዲስ ወይም በጣኦትና በእውነት፥በምሳሌና በአማናዊ ያለውን ልዩነት ስለምታውቅ ለሚጠይቋት ሁሉ ይህንን እምነቷን ከማስረዳት ተቆጥባ አታውቅም።

ከኢትዮጵያም ሌላ በምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት (Oriental Churches) ታቦት የተለመደ ሕግ ነው ። ሥጋውን ደሙን የሚፈትቱት በታቦቱ ላይ ነው ። ለምሳሌ ግብፃውያን ታቦቱን ፥— «ሉሕ»ይሉታል ፥ ጽላት ሠሌዳ ማለት ነው ። ያለሱ ሥጋውና ደሙን አይፈትቱም ። የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ተብለው የሚጠሩ ፥— «የግሪክ ፥ የሩሲያ ፥ የሩማንያና » ሌሎችም ወደ ክርስትና የተመለሱት ከአረማዊነት ስለሆነ የታቦትን ምሥጢር አያውቁትም በታቦቱ ፈንታ ከመንበር የማይነሳ እንደ ታቦት የሚከበር የጌታ የስቅለቱ ወይም የግንዘቱ ሥዕል ያለበት የነጭ ሐር መጐ

111. ዘፀአ. ፲፫ ፡ ፳፩ ፡ ፳፪ ። ፲፱ ፡ ፲፯ ፡ ፲፰ ። ፳፬ ፡ ፲፯ ፡ ፲፰ ። ፴፫ ፡ ፲ ፡ ፲፩ ፡ ፱ ፡ ፴፬ ፡ ፴፰ ። ፳፭ ፡ ፳፪ ። ፲፯ ፡ ፯ ። ዘዳግ ፡ ፩ ፡ ፴ ። ዘኁል. ፱ ፡ ፲፭—፲፯ ። ፯ ፡ ፹—፱ ። ዘሌዋ ፡ ፲፯ ፡ ፪ ። ፱ ፡ ፯ ፡ ፳፫ ። ዘኁል. ፲፬ ፡ ፲ ። ፲፯ ፡ ፲፱ ፡ ፵፬ ። ፳ ፡ ፮ ። ነገሥ. ቀዳ. ፰ ፡ ፲ ፡ ፲፩ ። ዮሐ. ፩ ፡ ፲፬ ። ሐጌ. ፪ ፡ ፱ ።

ናጽሬያ አላቸው ። ያለሱ ሥጋውና ደሙን አይፈትቱም ። ይህንንም በዕርዕ ፡— «እንዲሚንሲዮን» ይሉታል ። «ሀየንተ ታቦት» ማለት ነው ። የሮማ ካቶሊኮች ፡— «ሜንሳ » MENSA ይሉታል ፡ ጠረ ጴዛ ማለት ነው ። ከዚህም ጋር እነሱ ከአምስቱ የምሥራቅ አብ ያተ ክርስቲያናት በቀር አዲስ ቤተ ክርስቲያን በሚሠየምበት ጊዜ በመንበሩ ላይ የዐፅመ ቅዱሳን ሽራፊ እንዲቀመጥበት ቀኖናቸው ያዝዛል ።

እንግዲህ በኛ በኩል ስለ ታቦት ክብር ለሚጠይቁን ሁሉ መጽ ሐፍ ቅዱሳዊና ትውፊታዊ መረጃችን (Tradition Proof) በመ ጠኑ ይህ ነው ።

ለ/ ሥዕል ፡— በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲ ያን ከክርስትና በፊት ሥዕል በቤተ አሕዛብም ሆነ በቤተ አይሁድ የታወቀና ከአምልኮት ጋር የተያያዘ ነበር ። በቤተ አሕዛብ እን ጨት ጠርቦ ደንጊያ አለዝቦ ማምለክ የተለመደ ነበር ። እንዲያ ውም የሮማ ነገሥታት አማልክት ተብለው ከመመለካቸው በላይ ከሞቱ በኋላ ሥዕላቸው በደንጊያና በእንጨት እየተቀረጸ ሲመለኩ መኖራቸው በታሪክ ይታወቃል ። ክርስትና በመጣ ጊዜም ከክርስ ትና ጋር ያጣላቸው ይኸው ልማዳቸው ነው ። በክርስትና ትምህ ርት ይህ አምልኮ ጣዖት ነውና ፤ በቤተ አይሁድም እንደ አሕዛብ ሳይሆን በታቦተ ሕጉ በጽላተ ኪዳኑ ላይ ሥዕል ኪሩብን እንዲስል ራሱ እግዚአብሔር ሙሴን አዝዞት ነበር ። 112. እነዚህ የኪሩቤል ሥዕሎች ከታቦቱ አይለዩም ። ምክንያቱም ታቦት የእግዚአብሔር መገለጫ ዙፋን ስለሆነ የመንበረ ፀባዖት አምሳል ነው ። ሥዕለ ኪሩ ቤልም የጸወርተ መንበር ኪሩቤል አምሳል ናቸውና የሚሳሉትም እንደሚናተፍ አውራ ዶሮ ሁነው ነው ። የንጉሥ አንጋች ንጉሡ በተቀመጠበት በዙፋኑ ፊት ነቃ ፡ ቆጣ ፡ ብሎ እንደሚቆም ።

ሥዕል በቤተ ክርስቲያን የተጀመረበት ግን ከዚህ የተለየ ታሪ ካዊ ምክንያት አለው ። በጥንታውያን ክርስቲያኖች ዘንድ የሥዕል

112. ዘፀአ. ፳፭ ፡ ፲፱ ። ነገሥ. ቀዳ. ፮ ፡ ፳፫ ። ሕዝቅ. ፱ ፡ ፫ ። ፲ ፡ ፫ ። ፲ ፡ ፩ ፡ ፮ ። ሔኖ. ፲፬ ፡ ፲፩ ፡ ዘፀአ. ፳፭ ፡ ፩ ። ዘፍ. ፫ ፡ ፳፬ ።

ክብር እንዴት ተጀመረ ። በቤተ ክርስቲያን ታሪክ እንደ ተገለ ጠው የመጀመሪያዎቹ ክርስቲያኖች ትምህርታቸውን ያስፋፉት ዋሻ ፈልፍለው ጉድጓድ ቆፍረው በዋሻ በፍርከታ ውስጥ ነው ። ካታ ኮምብ (ግበበ ምድር) ይሉታል ፡ በዚህ ዋሻ ውስጥ የሰማዕታትን አፅም እየሰበሰቡ ጸሎት ይጸልዩ ትምህርት ያስተምሩ ነበር ። በዚሁ ውስጥ ብዙ አማኞች እየመጡ የማኅበራቸው አባል መሆን ጀመሩ በዚህ ጊዜ የክርስትናን ትምህርት አስፋፍቶ ለመስጠት በቂ መጻ ሕፍት አልነበሩም ። እንደልብ ወጥቶ ለመፈለግና ለማ ጋጀት ነፃነት ስላልነበራቸው ከመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ አንዳንድ ምሳሌ ዎችን በሥዕል እያሠፈሩ ማስተማር ጀመሩ ። በዚህ ሁኔታ ሥዕል ማስተማሪያ ሁኖ ቆይቷል ። ሥዕሎችም የሚሳሉት በምሳሌነት «ሲምቦል» ሲሆን የሚሳሉትም በአመድና በከሰል በዋሻው ዙሪያ ነው ። በዋሻው ፊት ለፊት ላይ (በአፈ ጽዮን) የሚስሉት እረኛው በጉን እንደ ተሸከመ አድርገው ነው ። «ክርስቶስ ያመኑበትን ሁሉ በስም አምነው የሞቱትን ሁሉ የሚያድናቸው ቸርና ታማኝ ጠባቂ መሆኑን ለማስረዳት» ሌላውን ሥዕላቸውን የሚጀምሩት በብሉይ ኪዳን ታሪክ ነው ። ለምሳሌ የቀደሙ ሰዎች አዳምና ሔዋን እን ዴት እንደ ተሳሳቱና ያሳታቸውንም እባብ በመካከላቸው እንዳለ አድርገው ይስሏቸው ነበር ። 113. በምህላና በጸሎት ላይ ያለች የም ዕመንን ነፍስ በመርከብ ውስጥ ያለውን ኖኅን አስመስለው ይስ ሏት ነበር ። 114. የአቤልን መሥዋዕት የክርስቶስ መሥዋዕትነት ምሳሌ 115. በውሃ ተጠምቆ መዳንን ወይም መዳን በጥምቀት መሆ ኑን ሲገልጡ ሙሴ በበትሩ ደንጊያውን መትቶ ለተጠሙ እሥራ ኤል ውሃ ማፍለቁን 116. የሰማዕታትና የምዕመናን መከራና ትዕ ግሥት የኢዮብ መከራና ትዕግሥት ምሳሌ 117. «የምዕመናን በዚህ

113. ዘፍ. ፫ ፡ ፩—፮ ፤
114. ዘፍ. ፬ ፡ ፩—፳፬ ፤
115. ዘፍ. ፯ ፡ ፬ ፤
116. ዘፀአ. ፲፬ ፡ ፬ ፤
117. ኢዮ. ፩ ፡ ፳፪ ፤

ዓለም መኖር የእሥራኤል ጉዞ በሐቅለ ሲና» «የሙሴ ደብረ ሲና
መውጣት አምላኩንም ማየት ፤ የምዕመናን ክብርና ልዕልና ።
«ሠለስቱ ደቂቅ በእሳት ውስጥ ከገብርኤል ጋር ምዕመናን በዚህ
ዓለም በመከራ ቢሰቃዩም ታዳጊ መልአክ የማይለያቸው ለመሆና
ቸው ምሳሌ » «ኤልያስ ሐሜለቱን ለኤልሳዕ ጥሎ ሲያርግ ክር
ስቶስ በረከቱን ለምዕመናን ሰጥቶ ማረጉ ፤ ምዕመናን በሱ አምነው
ገነት መንግሥተ ሰማያት መግባታቸው» «ዳንኤል በግበ አናብስት
ሰማዕታት በዐላውያን ሸንጐ» ጦቢት ከዓሣው ጋር ምዕመኑ
ከአዳኙ ከክርስቶስ ጋር «በጥንት ግሪኮች ዓሣ ሲሉ ፡— «ኢኽቲስ »
ይላሉ ። የዚህ ፊደል እያንዳንዱ ምህጻረ ቃልነት አለው ። ኢ—
ኢየሱስ ፤ ኽ—ኽርስቶስ ፤ ቴ—ቴው ኢዮስ ፤ (የእግዚአብሔር ልጅ)
ሶ—ሶቴር ፤ («መድኅን») አዳኝ ፤ በተገናኝ ፡— «ኢየሱስ ክርስቶስ
ወልደ እግዚአብሔር መድኅን» ማለት ነው ። «ሶስና ከሁለት ዳኞች
ጋር ፤ ሰማዕታት በዐላውያን ነገሥታት ፊት» «ዮናስ ወደ ባሕር
ሲጣል ፤ አንበሪ ዮናስን በየብስ ሲተፋው የነበረባት ጐጆ በዱባ
ቅጠል ተሸፍና ዮናስም በጣም ተደስቶ በኋላም በደረቀችበት ጊዜ
በጣም አዝኖ ፡— ይህም ሁሉ አንድ ላይ ሁኖ የክርስቶስን ሞትና
ትንሣኤ ፤ ከዚያም የሙታንን ትንሣኤ ያስረዳል ። »

የሐዲስ ኪዳንንም ታሪክ እንደዚሁ በግበበ ምድር ውስጥ ይስ
ሉት ነበር ። «የገብርኤል ብሥራት የጌታ በቤተ ልሔም ዘይሁዳ
መወለድ ፤ የሰብአ ሰገል ስግደትና አምኃ ሕፃኑን ለታቀፈችው ለድ
ንግል ማርያም አምኃውን ሲያስረክቡ ፤ የምድረ ግብፅ ስደት ፤
ዮሴፍና ሰሎሜ ጓዛቸውን ተሸክመው አብረው ሲሰደዱ ፤ የጌታ ጥም
ቀትና የሦስቱ ዓመት ትምህርት ከተአምራት ጋር ፤ የቃና ሠርግ ፤
የዕውሩ ዓይን ፤ የመጻጉዕ መዳን ፤ ልብሱን ስትዳስስ ደሟ የደረቀ
ላት ሴት (እንተ ደም ይውኃዝ) የአምስቱ እንጀራና የሁለቱ ዓሣ
ቡራኬ ፤ ለአምስት ሺ ሰው መመገብና አሥራ ሁለት ቅርጫት
ማትረፍ ፤ ሳምራዊት ማድጋዋን ተሸክማ ወይም ውሃውን ከዐዘ
ቅቱ በሸንከሎዋ ስትስብ ፤ ጌታ ሳምራዊትን ሲያነጋግር ፤ የሰነፎቹና
የብልሆቹ ደናግል ሁኔታ ፤ የጴጥሮስ ክህደትና ጸጸት ፤ የይሁዳ

ክህደትና መምህሩን አሳልፎ መስጠት በመጨረሻም ሞቱና ትን
ሣኤው ፤ ማርያም መግደላዊትና የተነሳው ክርስቶስ እመቤታችን
ምስለ ፍቁር ወልዳ በግራዋ በኩል ኢሳይያስ ወደሷ እያመለከተ ፡—
«ናሁ ድንግል ትፀንስ ወትወልድ ወልደ ብዬ የተናገርሁላት ይቺ
ናት እንደማለት ነው ።» ይህንና ይህን የመሳሰሉ ሌሎችም ሥዕ
ሎች በጥንት የክርስቲያኖች መሸሸጊያ ዋሻዎች በከሰልና ባመድ
ተስለው ተገኝተዋል ። ይህን ሁሉ ያደርጉ የነበር በፊት እንደ ተባ
ለው የሃይማኖታቸውን ታሪክ ለማስተማር ነው ።

ከዚህ ሌላ የምዕመናንን ልቡና ለማጽናናት በሰማዕትነት የሞ
ቱት ወንድሞቻቸው ዐፅም ባረፈበት አኳያ አሟሟታቸውንም በሥ
ዕል ይገልጹት ነበር ። በዚህ አኳኋን የሥዕል ክብር በቤተ ክርስ
ቲያን እንደ ተጠበቀ እስከ ስምንተኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀ
መሪያ ድረስ ከቆየ በኋላ ፤ በሥዕል ምክንያት በሮምና በቢዛንታ
ይን ግዛት በሚኖሩ ምዕመናን ዘንድ አለመግባባት ተፈጠረ ። ለዚ
ህም አለመግባባት ዋናው ምክንያት አንዳንድ ክርስቲያኖች ሥዕል
ከመውደዳቸው የተነሳ ሥዕሎችን አማልክት ናቸው እስከማለት ደር
ሰው ነበር ። (ኢኮኖላትሪያ) ፡ ሌሎቹ ደግሞ ወደ ሌላ ጐን በማጋ
ደል ሥዕሎችን ጨርሰን ማጥፋት አለብን ብለው የከረረ የተቃ
ውሞ በር ከፈቱ (ኢኮኖማኪያ) በመካከሉ ደግሞ እንደነዚያም ሳያ
መልኩ ፤ እንደነዚህም በጥላቻ ሳይመነችኩ ፡— የጥንቱን ትምህ
ርት ተከትለው ሥዕሎችን የሚወዱና የሚያከብሩ ምዕመናን ነበሩ
ነገር ግን በዘመኑ የነበሩት ገዥዎች ሥዕል ማጥፋት አለብን የሚ
ለውን ክፍል ስለ ደገፉ ቤተ ክርስቲያን ለብዙ ዘመን ያቆየቻቸው
ቅርሶቿ የቤተ ክርስቲያንን ጥንታዊ ኪነ ጥበብ የሚያሳዩ ሥዕ
ሎች ሁሉ በእሳት ጋዩ ። ብዙ ምዕመናንም በዚሁ ምክንያት አለቁ።
የሥዕሎቹ መጥፋት ጉዳይ በባለ ሥልጣኖች ቢደገፍም ሥዕሎቻችን
አይቃጠሉብን የሚለው ክፍል እያየለ ድምጹም እየተሰማ ሄደ ፤
እንዲያውም ጠቡ እየተባባሰ ሄዶ የሮምንና የቢዛንታይንን መንግ
ሥት የሚያናጋው ሆነ ።

ይህን በክርስቲያኖች መካከል የተነሣ ብጥብጥ በጉልበት ሳይ
ሆን ሁለቱንም ክፍሎች በሚያግባባ የጋራ ሐሳብ ላይ ለመድረስ ፤

ጠቡ በተነሳበት አካባቢ የነበሩ የአብያተ ክርስቲያናት መሪዎች በ፯፻፹፯ ዓ.ም. ጉባኤ አድርገው እንደ ሁለቱም ሳይሆን ማለት እንደ ሥዕል አምላኪዎችና እንደ ሥዕል አጥፊዎች ሳይሆን ስለ ሥዕል ክብርና ስግደት የሚገባውን ቀኖና ሠርተዋል ። ከዚህም ጉባኤ በኋላ በማከታተል የተነሱ የሮማና የቢዛንታይን (መለካውያን ሊቃውንት) ስለ ሥዕል ክብርና የት መጣ አያሌ መጻሕፍትን ጽፈዋል ። ለምሳሌ በዚያው ዘመን በዚያው አካባቢ የነበረው ስመ ጥር ሊቅ ዮሐንስ ዘደማስቆ ፤ ስለ ሥዕል ብዙ ቀዋሚ ጠቃሚ የሆኑ መጻሕፍት ጽፏል ። ዮሐንስ ዘደማስቆ እንደሚለው ፦ ሥዕል በቤተ ክርስቲያን ሁለት ዓይነት ጥቅም አለው ፤ ከነዚህም አንዱ በዋሻው እንደነበሩት ክርስቲያኖች ተአምራት ነክ የቅዱሳት መጻሕፍትን ታሪኮች ማንበብ ለማይችሉ ሰዎች ለማስረዳት ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ ሃይማኖቱን ሳይፈር ሳያፍር መስክሮ በሰማዕትነት የሞተ ወይም ስለ ዓለምና ስለ ራሱ በመጸለይ መላ ሕይወቱን ከፍትወታት ፤ ከእኩያት ፤ ከአጋንንት ጋር በመጋደል ያሳለፈውን ሰማዕት ወይም ጻድቅ በሥዕል ለማስታወስ በሥዕሉም አማካይነት እያንዳንዱ ምዕመን ለሥዕሉ ባለቤት ያለውን ክብርና ፍቅር ለመግለጥ ነው ።

በሥዕል ፊት ቁሞ መጸለይ ከባለ ሥዕሉ ረድኤት በረከት ምልጃ መለመን መማጠን ነው ። ለሥዕል መስገድ ሥዕልን መሳም ደግሞ በፊት የሥዕል ተዋጊዎች ወይም ፀረ ሥዕሎች (ኢኮኖ ማኺ) እንደሚሉት ዛሬም ብዙ ፀረ ማርያሞች እንደሚያጥላሉት ለጣኦት መስገድ ጣዖት መሳም አይደለም ። ከላይ እንደገለጥነው በሥዕሉ አማካይነት ለሥዕሉ ባለቤት ክብርንና ፍቅርን ለመግለጽ ነው ። ይኸውም የቤተ ክርስቲያን ሕልውና ከታወቀበት ጊዜ ጀምሮ የነበረ ጥንታዊ ትውፊት (Tradition) ነው ። በእምነትና በፍቅር የሆነ ነገር ደግሞ ያንጻል እንጂ አይንድም ። የእግዚአብሔር መንግሥት የሚወረሰው በፍጹም እምነት ቅንነት በተሞላበት ፍቅርና ትሕትና እንጂ በተጥባበ ነገር (Rationalism) አይደለምና ።

በምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ትውፊት መሠረት ሥዕል የሚሳለው በቀለም ነው ። ላቲኖች ግን ቅርጽ ይቀርጻሉ ። ስለ ሥዕል ክብር በቤተ ክርስቲያን ስለተጀመረበትም ምክንያት በመ

ጠኑ ገልጠናል ። አሁን ደግሞ ስለ ሥዕል ከተነሳ ዘንድ አከራካሪ ስለሆነው የጌታና የእመቤታችን ሥዕል የትመጣ እንደዚሁ የቤተ ክርስቲያንን ትውፊት መሠረት በማድረግ በመጠኑ እንገልጣለን ።

ስለ ጌታ ስዕል ብዙ ታሪኮችና ትውፊታዊ ትምህርቶች ይነገራሉ ፤ በዚሁ መሠረት ለመጀመሪያ ጊዜ የጌታን ሥዕል የሳለው ዮሐንስ ወንጌላዊ ነው ይባላል ። ታሪኩም ከሞላ ጎደል እንደሚከተለው ነው ። ከ፲፬—፴፯ ዓ.ም. ሮምን ይገዛ የነበረው ጢባርዮስ ቄሣር ነው ። በሱ ዘመነ መንግሥት ነው ጌታ የተሰቀለው ፤ ይኸው ጢባርዮስ ቄሣር የሚወደው አንድ ልጅ ነበረው ። እሱው ሞተበት ጢባርዮስ በልጁ መሞት በጣም አዝኖ ሬሳውን ሳያስቀብር ሰንበተ ከጥቂት ቀንም በኋላ ጌታ በኢየሩሳሌም ያደርገው የነበረውን ታምራት ያውቅ ስለነበር ፦«ከጢባርዮስ ቄሣር ምድራዊ ንጉሥ የተላከች ጦማር (መልእክት) ለጌታ ለኢየሱስ ክርስቶስ ንጉሠ ሰማይ ወምድር ትድረስ» ብሎ ልጁን እንዲያስነሣለት የምልጃ የልመና ጽሑፍ ጽፎ ይህችን መልእክትና የልጁን ሬሣ ወስደው ጎልጎታ (የጌታ መቃብር) ላይ እንዲያኖሩለት ባለወጎቹን ላከ ። እነሱም ሔደው ደብዳቤዩቱንና ሬሣውን በጌታ መቃብር ላይ ሲያኖሩት ሬሳው አፈፍ ብሎ ተነሥቷል ። ጢባርዮስም ከደስታው ብዛት የተነሣ የጌታን ውለታ ለመክፈል የዚህንስ ሰው እናቱን አምጡልኝ እኔ ቋሚ ለኅሚ ፥ ሚስቴ ገረድ ደንገጡር ሁነን እናገለግላታለን ብሎ እንደገና ሰው ቢልክ ፥ የድንግል ማርያም ክብር ሰማያዊ እንጂ ምድራዊ ስላልሆነ ተሰውራባቸው አላገኟትም ። ጢባርዮስ ግን ተስፋ እንዳይቆርጥ ዮሐንስ ወንጌላዊ በዕለተ ዓርብ በመስቀሉ ላይ እንዳየው አድርጎ ከለሜዳ አስታጥቆ ጌታን ስሎለታል ። ስለ ስዕሉ እውነተኛነትም ለማረጋገጥ ዮሐንስ የሳለው ይህ ስዕል «አይሁድ በኢየሩሳሌም እንደ ሰቀሉኝ አንተ ደግሞ ሁለተኛ ሰቀልከኝ ?» የሚል ድምፅ አሰምቷል ። ስሎ ሲጨርስ ዮሐንስ -ቢስመው ከንፈሩ ከሥዕሉ ጋር ተጣብቆ ቀይቷል ። ይህ ሁሉ ከሥዕሉ የታየው ተአምራት ነው ። « አይሁድ የሰቀሉት ራቁቱን ነበር ከለሜዳ አስታጥቆ መሳል የተጀመረው ከዚያ ወዲህ ነው» እያሉ የሀገራችን ሊቃውንት ይተርካሉ ።

ስለ ጌታ ሥዕል ሁለተኛው ምንጭ (መነሻ) ጲላጦስ ለጢባርዮስ ቄሣር ስለ ጌታና ስለእናቱ እመቤታችን የላከው ሥዕላዊ መግለጫም አለ ።—ጲላጦስ በቅዱስ መጽሐፍ እንደሚታወቀው በፍልስጥኤም የሮማ መንግሥት እንደራሴ የነበረና በጌታም ሞት የፈረደ ነው ። ወደ ጢባርዮስ ቄሣር የላከው መልእክት እንደሚከተለው ነው ።—«ለጢባርዮስ ቄሣር ፤ ሰላም ላንተ ይሁን ፣ ኢየሱስ ስለሚባለው ሰው ግርማዊነትህ ለማወቅ የጠየቀውን ለማሟላት ከዚህ የሚከተለውን እጽፍልሃለሁ ።—በዚህ እኔን እንደራሴህ አድርገህ በሾምኸኝ በፍልስጥኤም ምድር ፣ እጅግ በጣም የተለየ መልክና ሥልጣን ያለው አንድ ሰው ተነሥቷል ። ታላቅ መምህርና ነቢይም ነው ይሉታል ። ደቀ መዛሙርቱ ግን የእግዚአብሔር ልጅ ነው ይላሉ። ስሙ ኢየሱስ ይባላል ፤ እንደ እውነቱ ከሆነ ቄሣር ሆይ ይህ ኢየሱስ የተባለ ክርስቶስ በየጊዜው ድንቅ ድንቅ ተአምራት ያደርጋል ሙታንን ያስነሣል ፣ ድውያንን ከማናቸውም ደዌና ሕመም ይፈውሳል ። ከዚህም ጋር ጥልቅና መንፈሳዊ በሆነ ትምህርቱ መላዋን ኢየሩሳሌምን አስደንቋታል ። አቋሙ አካሉ ግርማ ያለውና መልኩም አንጸባራቂ ጸጋ የተሞላበት በመሆኑ ማናቸውም የሚያየው ሁሉ ይወደዋል ፣ ይፈራዋልም ። አንዳንድ ጊዜ ቀላ ያለው መልኩና መሐል ለመሐል ተከፍሎ የሚታየው ጽሕሙ የሚሰጠው ውበት ፍጹም ግምት የሌለው ነው ። የፊቱ ቅርጽ መልአካውያን አይኖቹና የጥቁር ወርቃማ ጠጉሮቹም አወራረድ በሚሰጡት የተንጸባረቀ ውበት ማንም ሰው ቢሆን ለረጅም ጊዜ አተኩሮ ሊመለከተው አይችልም ። የሚመስለው እናቱን ነው ። እሷም ደግሞ በዚህ ክፍለ ሀገር በማንም ላይ ያልታየ ውበትና የትሕትና መልክ ያላት ናት ። ቆራጥ ከባድና የሚያከራክሩ ንግግሮቹም በውስጣቸው የሚገኘው ፍጹም የሆነ የመንፈስ ልዕልናና የዕውቀት መጠናቸው ከታላላቅ አዋቂዎች ተብለው ከሚገመቱት ሰዎች እጅግ አድርጎ የራቀ የጠለቀ ምሥጢር አላቸው ። በተግሣጽና በእዝናት ጊዜም በጣም ኃይለኛ ነው ። በማስተማርና በማበረታታት ጊዜ ደግሞ ትሑት ተወዳጅና ልብ የሚመስጥ ነው ። ራሱን ሳይከናነብና መጫሚያ ሳይጫማ በእግሩ ይሔዳል ። በሩቅ የሚያዩት አንዳንዶች ይስቁበታል ፤ ነገር ግን ወደፊቱ ሲቆሙና ሲቀርቡ በመን

ቀጥቀጥ ያደንቁታል ። ማንም ቢሆን ሲስቅ አየሁት የሚል የለም። ነገር ግን ብዙዎች ሲያለቅስ አይተውታል ። የቀረቡት ሁሉ ብዙ ሥራና ፈውስ ማግኘታቸውን ይናገራሉ ። ነገር ግን ገዥና ተገዥ ሁሉም (ባባቴ ፊት) በእግዚአብሔር ፊት እኩል ናቸው ። ምንም ልዩነት የላቸውም ብሎ ስለሚያስተምር የግርማዊነትህ አጥፊ ሳይሆን አይቀርም በማለት ብዙ ሰዎች እየመጡ ይነግሩኛል ። ስለዚህ ጉዳይ ብታዝዘኝ ወዲያውኑ ትእዛዝህ የሚፈጸም ይሆናል ። ጤና ሁን ፣ ፒ ሌንቱሌ »

በቤተ ክርስቲያን አባቶች የታሪክ መዝገብ ደግሞ ስለ ጌታ ስዕል በተአምራታዊ አገላለጥ የተጻፉ ብዙ አስተያየቶች አሉ ። ከነዚህም ውስጥ የቤተ ክርስቲያን ታሪክ ጸሐፊ አውሳብዮስ እንደጻፈው 118* አብጋር የተባለው የዑር ንጉሥ ከደዌው የተፈወሰው የጌታን ስዕል ባየ ጊዜ ነው ይላል ። ሙሉው ታሪክ እንደሚከተለው ነው ። «አብጋር» ስመ መንግሥት ነው ። ዓፄ ጃንሆይ እንደ ማለት «አባጋር» እንዲሉ ዛር አንጋሹን ። ዑር በእመስጴጦምያ የምትገኝ ትንሽ ከተማ ናት ። ጽርዓውያን «ኤዴሣ» ይሏታል ። በኛም «ሮሐ» ትባላለች ። አብጋሮች በዑር መንገሥ የጀመሩት ከጌታ ልደት በፊት ከ፩፻፴፪—፪፻፲፮ ከጌታ ልደት በኋላ ነው ። በጌታ ጊዜ የነበረው አብጋር ዮካማ (ዑካማ) ይባል ነበር ። አምስተኛው ወይም ሰባተኛው አብጋር ነው ። ይህ አብጋር ዮካማ ከጌታ ጋር ይጻጻፍ እንደ ነበር አውሳብዮስ ይተርካል ። አውሳብዮስ ታሪኩን ሰፋ በማድረግ ሲያብራራ እንዲህ ይላል።—በማይድን በሽታ ተይዞ የሚሠቃይ በኤፍራጥስ ወንዝ በላይ የነገሠ አብጋር ንጉሥ ነበር ። በዘመኑ ለነበረው ለጌታ ለኢየሱስ ክርስቶስ መልእክት (ጦማር) ጽፎ የግል ታማኙ ለነበረው ለግምጃ ቤቱ ሹም ሰጥቶ ወደ ኢየሩሳሌም ላከው ። ይህ ሰው በአብጋር ቤተ መንግሥት ስዕል በመሳል የታወቀ ነበር ። ደብዳቤው እንዲህ የሚል ነው ።—

118. አውሳብዮስ የቤተ ክርስቲያን I, xiii, P.G. xx ፩፻፳፰ ታሪክ
(The doctrine o fAddai the apostle — Thadaios London 1876)

«ስለ አንተና ስለምታደርገውም ተአምራት እሰማለሁ ፣ ያንተ ግዳን እንደሌሎቹ ዐቀበተ ሥራይ ስር ምስህ ፣ ቅጠል በጥስህ አይደለም ። አንተ ያዳንኸው ተረፈ ደዌ የለበትም ። እንደሰማሁት ዕውራን እንዲያዩ ታደርጋለህ ፣ መጻጉዓን ጉልበታቸው ቀንቶላቸው እንዲራመዱ ታደርጋለህ ፣ ልሙጻንን ታነጻለህ ፣ርኩሳን መናፍስትን ታሳድዳለህ ፣ በማይድን በሽታ የተያዙትንም በምሕረትህ ትፈውሳቸዋለህ ፣ ሙታንን ታነሣለህ ። ስለዚህ ወደኔ እንድትመጣና ከዚህ ከሚያሰቃየኝ ደዌዬ እንድትገላግለኝ ፣ ለእኔም ምህረት እንዲደርሰኝ ይህችን የልመና ደብዳቤ ጻፍሁልህ ። አይሁድ ባንተ ላይ ክፉ ነገር እንዳሰቡና ክፉ ሊያደርጉብህም እንደከጀሉ እሰማለሁ ። ከተማዬ በጣም ትንሽ ናት ፤ ትነስ እንጂ በጣም ውብ ናት ለሁለታችን ትበቃናለች ፣ እባክህ ና ።» የሚል ደብዳቤ ጽፎ ለጌታ ላከለት ። ጌታም የሚከተለውን መለሰለት ።—«አብጋር ሆይ ፣ ሳታየኝ ስላመንህብኝ ብፁዕ ክቡር ነህ ፣ ስለእኔ ተጽፏልና የሚያዩኝ እንዲንቁኝ ፣ የማያዩኝ ግን እንዲያምኑብኝ ። በኔ ያመኑ ሕያዋን ሁነው ይኖራሉ ። እኔም አስቀድሜ የመጣሁበትን ሥራ መፈጸም አለብኝ ፤ ከፈጸምሁም በኋላ ወደላከኝ እሔዳለሁ ። ከሔድሁ በኋላ ከደዌህ እንዲፈውስህና ላንተና ለቤተ ሰዎችህም የሕይወትን ቃል እንዲያስተምራችሁ ከደቀ መዛሙርቴ አንዱን እልክልሃለሁ ። ከተማህም የተባረከች ትሆናለች ፣ ጠላቶች አይገዟትም ።» ብሎ መልስ ላከለት ። ጌታ ካረገ በኋላ ከአሥራ ሁለቱ ሐዋርያት አንዱ ቶማስ (ዕፃው በእስያ ስለነበር) ከሰብአ አርድእት አንዱን ታዴዎስን ወደ ዑር ላከው ፤ ታዴዎስም እዚያ እንደ ደረሰ ለጊዜው ያረፈው ጦብያ በፍልስጥኤም በሚያውቀው በአንድ አይሁዳዊ ቤት ነበር ። ከዚያ ሁኖ በማስተማርና ተአምራት በማድረግ ጥቂት እንደቆየ በቤተ መንግሥትም ዜናው ተሰማ ። ወዲያውም ተጠርቶ ወደ ቤተ ምንግሥት ሔደ ። ታዴዎስ ገና ሲገባ ንጉሡ አብጋር አስደናቂ ግርማ በታዴዎስ ገጽ ላይ አየ ። በቤተ መንግሥቱ የነበሩት ባለሟሎቹና የወንድ መኳንንት የሴት ወይዛዝርት ግን ምንም እንኳ ለአብጋር የተገለጸው ባይገለጽላቸው ፣ ታዴዎስ እዚያ በመገኘቱ አንክሮና ተመስጦ ሳያድርባቸው አልቀረም ። ንጉሡና ታዴዎስ ሲወያዩ ከቆዩ በኋላ በመጨረሻ ታዴዎስ፡— በጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ ስም እጄን እጭንብሃለሁ ብሎ እጁን ጫነበት ፣ በዚህ ጊዜ አብጋር ከነበረበት ሁሉ ደዌ ተፈወሰ ። ታዴዎስም የሕይወትን ቃል እያስተማረ በዚያች ቦታ ብዙ ቆየ ። የከተማዪቱም ነዋሪዎች ክርስቲያኖች ሆኑ ፣ አውሳብዮስ ታሪኩን እዚሁ ላይ ያበቃል ።

ሌሎች የኋላ አባቶች ግን ይህን ታሪክ ሳይለውጡ ፣ አብጋር ወደ ጌታ የላከው ሰው ሠዓሊ ስለነበር ፣ ወዲያው ጌታን ሲያይ ልቡ ስለተመሰጠ ሥዕሉን በንድፍ ለማስቀረት ፈለገ ። ጌታን በሚያነጋግርበት ጊዜ ዓይኑን ጣል እያደረገ የጌታን ገጽ በወረቀት ነድፎት ነበር ። ወደ ሀገሩ ሲመለስ ያንን ለአብጋር አሳየው ፣ እሱም ባየው ጊዜ በፍጹም እምነት ከመሬት ወድቆ ሰገደ ያን ጊዜም ከደዌው ተፈወሰ ይላሉ ። ከዚህ በማያያዝ ይህ ስዕል ገባሬ ተአምር ስለሆነ ሁሉ ሊሰግድለት ይገባል ብሎ በሕዝብ መሰብሰቢያ አደባባይ ከፍ ያለ ቦታ አበጅቶ እዚያ ላይ እንዲሰቀል አዘዘ ። «በአብጋርና በልጁ ዘመነ መንግሥት ሁሉም እየመጣ ለዚህ ስዕል ሲሰግድ ኑሯል ።»

አውሳብዮስ ዘቂሣርያ ስለጌታ ሥስዕል ሌላ ምንጭ ያመለክተናል ፤ እሱ እንደሚለው ፣ «በወንጌል የታወቀችው አንተ ደም ይውኀዛ ውለታ ለመክፈል ስትል የቅርጽ ሐውልት አሠርታለት ነበር» ይላል ። የቤሮኒኪም ታሪክ ለጌታ ስዕል ጥሩ መነሻ ነው ። ጌታ በዕለተ ዐርብ ደሙን እያንጠፈጠፈ መስቀሉን ተሸክሞ ወደ ጐልጐታ በሚወጣበት ጊዜ መስቀሉ ከብዶት ደሙ ዓይኑን ጋርዶት አይታ ልቧ በሐዘን ስለተነካ ከተከተሉት አንዷ ቤሮኒኪ ሻሿን አውልቃ ፊቱን እንዲያደፍበት ወረወረችለት ፣ አድፎ ሲመልስላት ገጹ ከሻሿ ላይ ታትሞበት ቀረ ይባላል ። ስለ ጌታ ስዕል መነሻ ታሪካዊና ተአምራታዊ ምንጮች ብዙ አሉ ።

ዮሐንስ ወንጌላዊና ጴጥሮስ በባዶው መቃብር ውስጥ ገብተው ያዩት ጌታ ተገንዝቦት የነበረው ከፈንና (ሰበን) መጠምጠሚያ ላይ የጌታ አካል ታትሞበት ነበር ። የሚል የቤተ ክርስቲያን ትውፊት አለ ። ስለ ጌታ ስዕል የት መጣ ከሚሉ በከፊሉ ይህ ነው ።

ስለ እመቤታችን ሥዕል ደግሞ መጀመሪያ የሣላት ሉቃስ ነው ይባላል ። [119] በኛም በቤተ ክርስቲያን ያሉት የመዝሙርና የጸሎት መጻሕፍት የእመቤታችንን ሥዕል ሉቃስ መሳሉን ይናገራሉ ።
«ሰላም ለስዕልኪ እንተ ሰዐላ በእዱ ፥
ሉቃስ ጠቢብ እምወንጌላውያን አሐዱ [120]

ሐ መስቀል ፥—ሥዕል ብቻ ሳይሆን መስቀልም በቤተ ክርስቲያን ሕይወት ውስጥ ከፍተኛ ክብር አለው ። ከጌታ በፊት መስቀል የመቅጫ መሣሪያ ነበር ። ሰውን በመስቀል መስቀል የተጀመረው በፋርስ ነው ። በፋርስ ሰዎች አምልኮት የመሬት አምላክ (Ormuzd) ይባላል ። ወንጀለኛ በሀገራቸው ሲገኝ ቅጣቱን በመሬት የተቀበለ እንደሆነ አምላካቸው እንዳይረክስ ወንጀለኛውን ሁሉ በመስቀል ይሰቅሉት ነበር ። ይህ አድራጐት እንደ ልማድ ሆኖ በሮማ ግዛት ሁሉ የተለመደ ሕግ ሆነ ። [121] በአሪትም ሥርዓት በመስቀል ፤ በስቅላት የሚቀጡ ሁሉ ርጉማን ውጉዛን ነበሩ ። ከጌታ በኋላ ግን የነፃነታችን ዓዋጅ የተነገረበት ሰላማዊ ዙፋን ስለ ሆነ ለክርስቲያኖች ሁሉ የነፃነት ፤ የድል ምልክት ነው ። «ገብረ ሰላመ በመስቀሉ» ክርስቶስ ሰላምን ፤ እኩልነትን በመስቀሉ አድርጓልና ። እነ ቆስጠንጢኖስ በብርሃን ቅርጽ ያዩት ይህ መስቀል የድል ምልክት ሁኖ ይኖራል ። ይህ የመስቀል አማናዊና ምሥጢራዊ ኃይል ቅዱስ ጳውሎስ እንዳለው ላመኑ ነው እንጂ ላላመኑ አልደረሳቸውም ። እንዲያውም መስቀልን ኃይለ እግዚአብሔር ነው ። ማለቱ ዋዛ ይመስላቸዋል ። መስቀልን በመቅጫነቱ የሚመለከቱት ብዙ ናቸው ። እርግጥ መስቀል ለሞት ፤ ለአጋንንት መቅጫ ሆኗል ።

መስቀል በብሉይ ኪዳን ብዙ ምሳሌ አለው ፤ የኖኅ መርከብ የተሠራችበት እንጨት ፤ ሙሴ የፈርኦንን መሰግላን ድል ያደረገበት በትር የመስቀል ምሳሌዎች ናቸው ። ምዕመናን በክርስቶስ አምነው በመስቀል አማትበው ከማየ ሥራዌ ከማየ ድምሳሴ ከኃጢአት ከአምልኮ ጣኦት ድነዋል ። በመስቀል አጋንንትን ፤ መናፍ

119. የያዕቆብ ወንጌል ተመልከት ፤
120. መልክአ ሥዕል ፤
121. (ORTHODOXY = A Creed for today, "Plain talks on the orthodox faith based on the Nicene Creed," ANTHONY M. CONIARIS) 1972, p. 128

ቃንን ፍትወታት እኩያትን ድል ሲያደርጉ ይኖራሉና ። ከዚህ የተነሣ የክርስቲያኖች ኪነ ጥበብ ሁሉ ምልክቱ መስቀል ሆነ ፤ በልብሳቸው ፤ በመጽሐፋቸው ፤ በቤት ዕቃቸው ሁሉ የመስቀል ምልክት አለበት ። በብዙ አገሮች ይልቁንም በመካከለኛው ምሥራቅ የሚኖሩ ክርስቲያኖች ክርስቲያን መሆናቸው የሚታወቀው በክንዳቸው ፤ በመዳፋቸው በሚጠቀሩት የመስቀል ቅርጽ ነው ። ባልታወቀ ቦታ ሔደው ክርስቲያን ነን ለማለት ሲፈልጉ ያንን ብቅ አድርገው ያሳያሉ ።

በሀገራችንም ጥልፉ ዝምዝሙ ፤ ጌጣ ጌጡ ሌላው ቀርቶ ሴቶቹ በግንባራቸውና በሌላውም አካላቸው በመስቀል ቅርጽ ይጠቆራሉ ። በሕይወተ ሥጋ ሳሉ ብቻ ሳይሆን ከሞቱም በኋላ መስቀል ከምዕመናን አይለይም ። አጽማቸው በሚያርፍበት በመቃብራቸው ላይ ሁሉ የመስቀል ቅርጽ ከዕፅ ወይም ከደንጊያ ይሠራል ። በመቃብራቸው ላይ መደረጉ ፤ መስቀል የሞትና የመከራ ምሳሌ መሆኑ ቀርቶ የትንሣኤና የሕይወት ምልክት (ሲምቦል) መሆኑን ለመግለጥ ነው ።

ከዚህ በላይ እንደገለጥነው ፥—ታቦት ሥዕልና መስቀል በክርስቲያኖች ሕይወት ውስጥ ከፍተኛ ክብር ስላላቸው ፤ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንም በራሷ ኪነ ጥበብ በራሷ ሊቃውንት የተዘጋጁትን ታቦት ፤ ሥዕልና መስቀል በቤተ ክርስቲያን ምዕመናንን ስታገለግልባቸው ትኖራለች ።

በሥዕል በኩል በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያናችን ብዙ ጥንቃቄ ያስፈልጋል ። በራሳችን ሠዓሊዎች የተሣሉና የራሳችንን ኪነ ጥበብ የሚመሰክሩ ሥዕሎች በቤተ ክርስቲያን በብዛት አይታዩም ፤ በተለይ በከተማ ሕዝቡ እየገዛ ለቤተ ክርስቲያን የሚሰጠውና በግሉም በቤቱ የሚይዘው የላቲንንና የግሪክን ኪነ ጥበብ የሚያሳዩ የሚመሰክሩ ሥዕሎችን ነው ፥ ይህ በኢትዮጵያ ትውፊታዊ ኪነ ጥበብ እንዲለወጥ ካህናት ለራሳቸው ተረድተው ምዕመናንንም ማስረዳት አለባቸው ። ሥዕሎችም በተቻለ መጠን ደበስ ባለ ቀለም መሳል አለባቸው ። ጥቁርን በክፉ ፤ ነጭን በደጉና ነገር መስሎ ማቅረብ ከነጮች የተወረሰ ነውና ።

ምዕራፍ ፯

የበዓላትና የአጽዋማት ቀኖና

በኢትዮጵያ ኅብረተሰብ ውስጥ በአሁኑ ጊዜ አወዛጋቢና አከራካሪ የሆነው በቤተ ክርስቲያንም በኩል ሰፋ ያለ ማብራሪያ ለመስጠት አስቸጋሪ መስሎ የሚታየው የበዓላትና የአጽዋማት ጉዳይ ነው ። ስለዚህ ስለ በዓላትና አጽዋማት ባጭሩ እንገልጣለን ።

ሀ. በዓላት ፦— በዓላት በልማድ የሚከበሩ ወይም ቁጭ ብሎ መዋልን የለመደ የወደደ ሰነፍ የፈጠራቸው አይደሉም ፤ ምንጫቸው ወይም የት መጣቸው ሃይማኖት ነው ። በብሉይ ኪዳን ብዙ በዓላት ነበሩ ፤ ከእነዚህም ቀዳሚዪቱ «ቀዳም ሰንበት» ናት ። የዚች ዕለት ክብር ከአሠርቱ ቃላተ ኦሪት በአንዱ ታዟል ።— «የእግዚአብሔር አምላክህን ሰንበት አክብር» ተብሎ አይሁድ ዕለተ ሰንበትን እንዲያከብሩ የታዘዙት ፤ እግዚአብሔር ከእሑድ እስከ ዓርብ ሲፈጥር ሰንብቶ በዚህች ዕለት ስላረፈ (ሥራ) ስላልሠራባት ነው ። ስለ ቀዳም ሰንበት ክብር የአይሁድ ሊቃውንት ብዙ ዓይነት አተረጓጐም ነበራቸው ። «አክብር» የሚለውንም ቃል ለእግዚአብሔር እንደሚስማማ አድርገው ለመተርጐም ያላዩት መዝገበ ቃላት የለም ። ካህናቱም ሆኑ ሕዝቡ በዚህች በዕለተ ሰንበት ሥር መማስ ፤ ቅጠል መበጠስ ይቅርና የዘረጉትንም አያጥፉም ፤ ያጠፉትንም አይዘረጉም ፤ የዘጉትን አይከፍቱም ፤ የከፈቱትን አይዘጉም ነበር ። ዜና አይሁድን የጻፈው ራሱም አይሁዳዊ ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን ፦— «አይሁድ በዕለተ ሰንበት ወደ ሽንት ቤት እንኳ አይሔዱም ነበር» ይላል ። ከዚህም ጋር ቤት ቢቃጠል ፤ ሰው ቢሞት ፤ ጦር ቢመጣ ፤ በዕለተ ሰንበት ከሆነ መንቀሳቀስ ክልክል ነው ። ለምሳሌ በመቃብያን ታሪክ እንደሚታወቀው ፩፺ሺህ አይሁዳውያን በወራሪ ጦር በአንድ ቀን ያለቁት በዚህች በዕለተ ሰንበት ነበር ። ፲፱፻፳፯ ዓ. ም. (በፈረንጆች በ፲፱፻፴፬) የም ኪፑር)

የዳስ በዓል ማለት ነው) ኅብየውያን ያጠቋቸው በበዓሉ ምክንያት ተዘልለው ሳሉ ነው ። አይሁድ ብዙ በዓላት አሏቸው ። የበዓላቸውም ሕግ ማንኛውንም ሥራ ከመሥራት መወገድ ነው ። በሌላው ዓለም ያሉ አረማውያን ደግሞ የራሳቸው በዓላትና የአከባበር ሥርዓቶች አሏቸው ። አማልክቶቻቸው ብዙ እንደመሆናቸው መጠን ብዙ በዓላትና የተለያዩ የአከባበር ሥርዓቶች አሏቸው ። ለምሳሌ፦ ፲፪ አማልክት የነበሯቸው ፅርዓውያን በነዚያው ልክ በዓላት ነበሯቸው ። አከባበራቸውም እንደ አምልኮታቸው ከፍርሃት የመነጨ እንጂ መጽሐፋዊ ወይም ምሥጢራዊ ስላልሆነ ስለ ሥርዓቱ ብዙ አያስቡበትም ። በሚኖሩበት አካባቢ አንድ ለውጥ ሲያዩ ብቻ ቶሎ ብሎ መስዋዕት ያቀርቡ ነበር ። «ነፋስ ሲነፍስ ፤ የነፋስ አምላክ (ኤዎሎስ) ተቆጥቶ ነው ። የፀሐይ ሙቀት ሲያይል የፀሐይ አ… ላክ (አጵሎስ) ተቆጥቶ ነው ። ባሕር ስትታወክ የባሕር አም…ክ ፓሲደን ተቆጥቶ ነው በማለት ካህናተ ጣዖቱ በዓል ያዘጋጁ …ስዋዕት ይሰዉ ነበር ። የበዓል አከባበራቸው ሥራ የማይከለክል ነበር የቆመውን ቢቆርጡ የተጋደመውን ቢፈልጡ በዓል እንደሻሩ አይቆጥሩትም ነበር ። እነዚህ ፦— ማለት አይ…ድና አረማውያን ወደ ክርስትና በገቡ ጊዜ የቆየውን ልማዳቸ…ን ለመተው አስቸጋሪ ነገር ገጥሟቸው ነበር ።

የመጀመሪያዎቹ የወንጌል መምህራን ሐዋርያት ይህ ልማድ መሰናክል እንዳይሆን ሁሉንም እንዳመሉ ተቀበሏቸው ። ከአይሁድ ወደ ክርስትና የተመለሱት የክርስቶስን አዳኝነት አምነው ከተቀበሉና ክርስቲያን ከሆኑ በኋላ በባህላቸው ያደርጉት የነበረውን ከማድረግ አልተከለከሉም ። ለምሳሌ ፦— በአይሁድነት ሳሉ ቅዳሜን ብቻ ያከብሩ ነበር ፤ ክርስቲያን ከሆኑ በኋላ ግን ቅዳሜንም ፤ እሑድንም ያከብራሉ ። ግዝረትና የመሳሰለውም የብሉይ ኪዳን ትውፊት ከቤተ አይሁድ በተመለሱት ክርስቲያኖች ዘንድ እስከ አሁን ይሠራበታል ። ከአረማዊነት የተመለሱት ደግሞ እንደዚሁ የክርስቶስን አዳኝነት አምነው ከተቀበሉና ክርስቲያን ከሆኑ በኋላ ልማደ አረማውያንን አልተውም ። የቅዳሜን በዓልነት አያውቁም ፤ ግዝረት የላቸውም ።

ሊቃውንቱና መምህራኑ የሕዝቡን የረጅም ዘመን ፍቅረ ጣዖት ለማስተው ስላቃታቸው በጣዖታቱ ተሰይሞ ይከበር የነበረውን ሁሉ በቅዱሳን ስም እየለወጡ ያከብሩታል ። ለምሳሌ ፡— በጣኦታዊት በነበሩበት ጊዜ « ፓሲዶን » የሚባለው ጣዖት የባሕር አምላክ ነበር ፤ በክርስትና ዘመናቸው ግን ሊቃውንቱ «ኒኮላዎስ» የሚባ ለውን ቅዱስ የባሕር ጠባቂ ብለው በያመቱ ያከብሩታል ። የመርከ በኞች በዓል ነው ። «አሬስ» ወይም «ማርስ» የጦር አምላክ ተብሎ ሲመለክ የኖረ ጣኦት ነው ። በሱ ምትክ ዛሬ ቅዱስ ጊዮርጊስን የወታደሮች ጠባቂ ብለው በያመቱ ያከብራሉ ።

በጠቅላላው አረማውያን ለእያንዳንዱ ድርጊት (ፍጥረት) አም ላክ መድበውለት ስለነበር ፤ ዛሬ በቤተ ክርስቲያናቸው የሚከበ ሩት ቅዱሳን መላእክት ጻድቃን ሰማዕታት ሁሉ የአንዳንድ ነገር ጠባቂዎች እየተባሉ ተሰይመዋል ። በአረማውያን የበዓል አከባበር « ኢታንሥእ እዴዊከ ወእገሪከ » የሚል ትእዛዝ ስላልነበረ አሁ ንም ከአረማዊነት የተመለሱት ክርስቲያኖች በዓል የሚያከብሩት ሥራ ፈትቶ ተቀምጦ በመዋል አይደለም ። ለምሳሌ ፡—በዓሉ የቅ ዱስ ጊዮርጊስ እንደሆነ የጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ባለበት ቅዳሴ ይቀደሳል ፤ የሰበካው ሕዝብ ይልቁንም በስሙ የተሰየሙት ምዕመ ናን ያስቀድሳሉ ፤ ቅዱስ ቁርባንም ይቀበላሉ ፤ ከጸሎተ ቅዳሴው ፍጻሜ በኋላ በጊዮርጊስ ስም የተሰየሙ ሁሉ ከቤታቸው ተቀም ጠው ወዳጅ ዘመድ የሆነ ሁሉ «የከርሞ ሰው» ይበልህ እያለ የሚ ያመጣላቸውን ስጦታ በያይነቱ ሲቀበሉ ይውላሉ ።

የመንግሥት በዓላት «ብሔራዊና ሃይማኖታዊ» በዓላት ፤ እንደ ልደት ፤ ጥምቀት ፤ ትንሣኤና ፍልሰታ ኪዳነ ምሕረት በሚከበሩ በት ጊዜ ፤ የመንግሥት መሥሪያ ቤቶች ከመዘጋታቸው በቀር እያ ንዳንዱ ግለሰብ በየቤቱ የግል ሥራውን ቢሠራ ለራሱ ካልደከመው በቀር ከጐረቤትም ሐሜት አያስከትልበትም ። እሱም ለራሱ በዓል እንደሻረ አድርጐ አይቆጥረውም ። እንደ አርእስት ስለ በዓላት አጀማመርና የተለያዩ ሥርዓቶች እንሥተናል ። የሀገራችንስ የበ ዓል አከባበር እንዴት ነው ?

በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የበዓላት ቀኖና የራሱ የሆነ መልክ አለው ። ከሁሉ በፊት ቤተ ክርስቲያናችን ቅዳሜንና እሑድን እንደ አንድ ቀን አድርጋ (አስተካክላ) ታከብራለች ። የቅዳሜ መከበር በብሉይ ኪዳን የታዘዘ ሲሆን ፤ እሑድ ደግሞ ጌታ ከሙታን ተለ ይቶ ስለተነሣባት «የጌታ ቀን» ተብላ በሐዲስ ኪዳን የከበረች ናትና (ራእ. ፩፤ ቁጥር ፲ ።)

በእነዚህ በሁለት ቀኖች ምንም እንኳ ቤተ ክርስቲያናችን የክርስቲያኖች አከባበር እንደ አይሁድ በውን የሚጫን እንዳይሆን ብታስተምርም « ኢይደልዎሙ ለክርስቲያን ከመ ያፅርኡ ተገ ብሮ በዕለተ ሰንበት ከመ አይሁድ ፤ አላ ይትገበሩ ከመ ክርስቲ ያን ፤ ወኢትትአቀቡ ሰንበተ ከመአይሁድ » (ፍ. ነ. ፲፱) «ወዕረ ፍትሰ አኮ በሰኪብ ከመ ዘሐመ በደዌ ፤ አላ በትጋሀ መዓልተ ወሌ ሊተ ከመ ንኩን ፍቁራኒሃ ለዛቲ ዕለት» (ቅዳ. አትና.) ሕዝቡ ከብ ሉይ ኪዳን በወረሰው ትውፊት መሠረት በዕለተ ሰንበት ብቻ ሳይ ሆን በሌሎችም በዓላት ማናቸውንም ሥራ ቢሆን አይሠራም ። ሌላው ቀርቶ ቅዳሜና እሑድ የተቀዳ ውሀ ፤ የተወቀጠ ቡና የማ ይጠጡ ፤ ወንዝ የማይሻገሩ ክርስቲያኖች አሉ ። በሌሎቹም በዓ ላት እንደ ሰንበት አይጸናም እንጂ ፤ ሥር መማስ ፤ ቅጠል መበ ጠስ ፤ መጽሐፍ መጻፍ ፤ መደጐስ ፤ ልብስ ማጠብ ሁሉ በዓል እን ደመሻር ይቆጠራል ። ይህ ሁሉ ከሕዝቡ ልማድ ጋር የተያያዘ ስለ ሆነ እንጂ በቤተ ክርስቲያን ቀኖና መሠረት የተደነገገ አይደለም ፤ በቀኖና ቤተ ክርስቲያን መሠረት የጌታ በዓላት ዘጠኝ ናቸው ። እነ ዚህም «ዓበይት በዓላት» (ታላቅ በዓላት) ይባላሉ ።

፩ኛ. ብሥራት ፡—መጋቢት ፳፱ ቀን ነው ፤ መልአኩ ቅዱስ ገብርኤል ለድንግል ማርያም የአምላክን ክርሲ መወለድ ያበሠረ በት ቀን ነው ። በመንጸፈ ደይን ወድቆ ለነበረው የሰው ዘር ታላቅ የምሥራች ነውና የምሥራች ቀን (ብሥራት) ተብሏል ።

፪ኛ. ልደት ፡—በትንቢተ ነቢያት የተነገረለት የሰውን ልጆች ፍጥረተ ተፈጥሮ የፈጠረ የእግዚአብሔር ልጅ አሁን ደግሞ በሐ ዲስ ፤ ተፈጥሮ ለመፍጠር ማለት ፡—ዕውን ለማዳን ሰው ሆኖ የተወ

ሊደበት ዕለት ነው ። ልደት በየዓመቱ የሚከበረው ታኅሣሥ ፳፱ ቀን ነው ። በዘመነ ዮሐንስ ግን (የሉቃስ ጳጉሜን ስድስት ስለሆነች) ልደት ታኅሣሥ ፳፰ ቀን ይሆናል ። ይህም የተጀመረው በአጼ ዓምደ ጽዮን ዘመነ መንግሥት ነው ይባላል ። 122. የልደት በዓል ከጾም ጋር የተያያዘ ስለሆነ ግሃድ የለውም ፤ የማይጾሙ ሰዎች ግን ዋዜማውን ብቻ ግሃድ ብለው ይጾሙታል ። በዘመነ ዮሕንስ ልደት ሐሙስ በ፳፰ ቀን ቢውል ፳፱ ዓርብ ይጾማል ። ልደት በ፳፰ ማክሰኞ ቢውል ፳፱ ረቡዕ ይጾማል ። ሁለቱንም ቀን ልደት ማለት ግን ጥሩ አይደለም ። ከዚያስ ያንኑ ፳፱ኙን መያዙ ይሻላል ። በዚህ የቀን ስሌት ብዙ የቤተ ክርስቲያን ሰዎች ሲጣሉ በት ኑረዋል ። ለወደፊቱም ይህን ለማስተካከል የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ቅዱስ ሲኖዶስ ሙሉ መብት አለው ።

፫ኛ/ ጥምቀት፡—ክርስቶስ በተወለደ በ፴ አመቱ የማዳን ሥራውን በጥምቀቱ ጀምሯል ። ጌታ የተጠመቀው በፈለገ ዮርዳኖስ ነው ፤ ያጠመቀውም ዮሐንስ ወልደ ዘካርያስ ነው ። በተጠመቀም ጊዜ አብ በደመና ሁኖ የምወደው የምወልደው ልጄ ይህ ነው ብሎ መስክሮለታል ፤ መንፈስ ቅዱስም በፀዓዳ ርግብ አምሳል ወርዶ በራሱ ላይ ተቀምጧል ። ይህ በዓል በሚከበርበት ጊዜ በዋዜማው ታቦታቱ በየቤተ ክርስቲያናቸው ወጥተው በወንዝ ዳር (በሰው ሠራሽ የውሀ ግድብም ቢሆን) በዳስ ፥ በድንኳን ያድራሉ ። ሌሊት ስብሐተ እግዚአብሔር ሲደርስ አድሮ ሥርዓተ ቅዳሴውም ይፈጸማል ። ሲነጋ በወንዙ ዳር (በግድቡ) ጸሎተ አኰቴት ተደርሶ አራቱም ወንጌላት ከተነበቡ በኋላ ውሀው ተባርኮ ለተሰበሰበው ሕዝብ ይረጫል ። የጠበሉን መረጨት አይተው በቀድሞ ዘመን ወደ ሀገራችን መጥተው የነበሩ ኢየሱሳውያን ፥ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በያመቱ ታጠምቃለች ብለው አጥላልተው ጽፈዋል ።» ነገር ግን የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በያመቱ ይህን የምትፈጽመው ጌታችን ለኛ ብሎ ያሳየውን ትሕትና ለመመስከር ፥ ለምዕመናን የጌታን በረከተ ጥምቀት ለማሳተፍ እንጅ የተጠመቁትን ምዕመናን

122. ፩ሺህ፱፻፲፰ ዓ. ም.

እየመላለሰች በያመቱ አታጠምቅም ። ጥምቀት አሐቲ መሆኗን ታውቃለችና ። እርግጥ ያልተጠመቁ አረማውያንና ሌሎችም የጥምቀት በዐል በሚከበርበት ጊዜ እየመጡ በክርስቶስ አምነው ይጠመቃሉ ። ጥምቀት የሚከበረው በያመቱ ጥር ፲፩ ቀን ነው ። ጥምቀት ረቡዕ ቢውል ገሀዱ ማክሰኞ ፥ ዓርብ ቢውል ገሃዱ ሐሙስ ለውጥ ሁኖ ይጦማል ። ጥምቀት የሚውልባቸው ዐርብና ረቡዕ አይጦሙምና ። በበዓለ ጥምቀት የታቦታቱ ወደ ወንዝ መውረድ ጌታ በእደ ዮሐንስ ለመጠመቅ ከገሊላ ወደ ዮርዳኖስ የመሔዱ ምሳሌ ነው ።

፬ኛ/ ደብረ ታቦር፡—ጌታ በማስተማር በነበረበት ጊዜ በደብረ ታቦር ላይ ብርሃነ መለኮቱን ክብረ መንግሥቱን የገለጠበት ዕለት ነው ። 123. ይህ በዐል በያመቱ ነሐሴ ፲፫ ቀን ይከበራል ። ይህ በዐል በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በተለይም በምዕመናን ዘንድ የተለየ ስም አለው ፤ በምዕመናኑ ዘንድ፡—ቡሄ ይባላል ። ቡሄ ማለት (መላጣ ገላጣ) ማለት ነው ። በሀገራችን ክረምቱ አፈናው ተዋግዶ የብርሃን ወገግታ የሚታየው በዚሁ በዐል አካባቢ ስለሆነ «ቡሄ» ያሉት ለዚህ ሳይሆን አይቀርም ። «ድርጊቱ በተፈጸመበት በፍልስጥኤም ግን የደመና መልክ የማይታይበት ፍጹም የበጋ ወራት ነው ።» በሀገራችን ሕፃናቱ ይህ በዐል ከመድረሱ በፊት ቀደም አድርገው ጅራፍ ሲገምዱና ሲያጮሁ (ሲያኖጉ) ይሰነብታሉ ፤ እናቶችም ለዚህ በዐል የሚሆን ዳቦ ለመጋገር (የሚከበረው በዳቦ ነውና) ስንዴያቸውን ሲያጥቡ ሲፈትጉ ይሰነብታሉ ። በዐሉ እንደነገ ሊሆን እንደ ዛሬ በዋዜማው (ነሐሴ ፲፪) የሰፈር ሕፃናት በየቤቱ እየዞሩ ቡሄ ቡሄ እያሉ ይጨፍራሉ ፤ የሚገጥሙትም ግጥም አላቸው ።— «ቡሄ ና ፥ ቡሄ በሉ ፤ ቡሄ መጣ ፥ ያ መላጣ ፥ ቅቤ ቀቡት እንዳይነጣ ።» እዚህ ላይ ቡሄ ያሉት ዳቦውን ነው ። በዚህ ጊዜ እናቶች ካዘጋጁት ዳቦ እያነሱ ይሰጧቸዋል ። ሔደው ዳቧቸውን እየገመጡ ሲጋረፉ ይውላሉ ። ለግርፊያው ተምሳሌት ባይገኝ ትም ፥ የጅራፉ መጮህ የድምፀ መለኮት ፥ ጅራፉ ሲጮህ ማስ

12,. ማቴ. ፲፯ ፥ ፩—፱

ደንገጡ የሐዋርያትን (የጴጥሮስን ፣ የያዕቆብንና የዮሐንስን) በድምጸ መለኮት መደንገጣቸውንና መውደቃቸውን ያስታውሳል ። ባንዳንድ ቀበሌዎች የቡሄ ዕለት ማታ ችቦ ያበራሉ ። በደብረ ታቦር ለታየው ብርሃነ መለኮት ምሳሌ ነው ። በዚያውም ላይ በኢትዮጵያችን የፀዓተ ክረምት ዋዜማ ስለሆነ ፣ ቡሄን ብርሃን ቢሉት ይስማማዋል ። «ቡሄ ከዋለ የለ ክረምት ፣ ዶሮ ከጮኸ የለ ሌሊት » እንዲሉ ። የቡሄ ዕለት ለዘመድ ላዝማድ ለእያንዳንዱ ቤተ ሰብ በልጆቹ ልክ ዳቦ ይሰጣል ። በተጨማሪም ለክርስትና ልጅ ፣ ለጡት ልጅ ፣ ለአማች ፣ ለምራት ፤ የቅርብ ዕውቂያ ላለውም ሁሉ የቡሄ ዳቦ ይሰጣል ። በተማሪ ቤት ደግሞ ደብረ ታቦር የተማሪዎች በዓል ነው ። ተማሪዎች ቀድም አድርገው (ስለ ደብረ ታቦር) እያሉ እህሉን ጌሾውን ብቅሉን ይለምናሉ ፤ ሕዝቡም ባህሉን ስለሚያውቅ በገፍ ይሰጣቸዋል ። የደብረ ታቦር ዕለት ጠላውን ጠምቀው ቆሎውን ቆልተው ፣ ዳቦውን ጋግረው ሊያስቀድሱ የመጡትን ምዕመናን ሁሉ ከቅዳሴ በኋላ ይጋብዛሉ ። ይህ እስካሁን በትምህርት ቤቶች የሚሠራበት ነባር ትውፊት ነው ።

፭ኛ/ <u>ሆሣዕና</u>፡—ከትንሣኤ አንድ ሳምንት ቀድሞ በሚውለው እሑድ የሚከበር ነው ። ታሪኩ በወንጌል ተመዝግቧል ። 124። በዐሉን በዚህ ዕለት እንዲሆን የወሰኑት ግን ሊቃውንት ናቸው ። ሆሣዕና ማለት መድኃኒት ማለት ነው ። በዚያች ዕለት ወደ ቤተ መቅደስ ሲገባ ሆሣዕና እያሉ ስላመሰገኑት ፣ ዕለቱ በጌታ ስም ተጠርቷል ። አንዳንዶች ክርስቲያኖች ደግሞ ሆሣዕናም ይላሉ ። «የፀበርት እሑድም ይሉታል» ጸበርት እየተባረከ ለሕዝብ ይታደላል ሕዝቡም ጸበርቱን እየተቀበለ እንደ መስቀል አድርጎ እየሠራ በየቤቱ ይሰቅለዋል ። አንዳንዱም እንደ ጣት ቀለበት አድርጎ እየሠራ በጣቱ ይሰካዋል ። ከቅዳሴ በኋላ በቤተ ክርስቲያን በአራቱም ማዕዘናት አራቱ ወንጌላት ይነበባሉ ። ከሠርክ ሆሣዕና ጀምሮ እስከ ትንሣኤ ያሉት ዕለታት የዓመተ ፍዳ መታሰቢያ (ሰሙነ ሕማ

---

124. ማቴ. ፳፩፣ ፩—፲፩

ማት) ስለሆኑ ፣ ጸሎተ ፍትሐት ፣ ጸሎተ አስተሥርዮ አይፈጸምም ። ጸሎተ ፍትሐትና ጸሎተ አስተሥርዮ የሚደረግ በዚሁ የሆሣዕና በዐል ዕለት ነው ። በአክሱምና በሌሎችም አንዳንድ ቦታዎች ታሪኩን እንዳለ ለመግለጥ አህያ ጭነው በዚያ ላይ ሰው እያስቀመጡ ሥርዓተ ዑደት ይፈጸማል ።

፮ኛ/ <u>ስቅለት</u>፡— የስቅለት በዓል ለዓለም ቤዛ ሊሆን መድኃኔ ዓለም የተሰቀለበት ዕለት ነው ። የስቅለት በዐል ብዙ ዘርፍ አለው ከላይ እንደ ተገለጠው ከሠርክ ሆሣዕና ጀምረው ያሉት ዕለታት የዐመተ ፍዳ መታሰቢያ ናቸው ። በነዚህ ቀኖች ውስጥ ብዙ አዝማደ መባልዕት አይበሉም ። ስግደት ይሰገዳል ፣ የጌታን መከራ ሞት የሚያስታውሱ ምንባባት ከቅዱሳት መጻሕፍትና ከድርሳናት ሲነበቡ ይሰነብታሉ ። ሐሙስ ጸሎተ ሐሙስ ይባላል ። ጌታ በፍጹም ትሕትና የደቀ መዛሙርቱን እግር ያጠበበት ፣ ከሐዋርያት ጋር ግብር ያገባበትና ምሥጢረ ቁርባንን ያሳየበት ዕለት ነው ። በዚህ ዕለት ቄሱ ውሀውን በብርት አድርጐ በጌታ አምሳል የምዕመናንን እግር ያጥባል ። ጸሎተ ቅዳሴው ከተፈጸመ በኋላ ምዕመናኑ ወደየቤታቸው ሔደው ዳቦና ጉልባን ይበላሉ ። ለትንሣኤ የተዘጋጀው ጠላ የሚቀመሰውም የዚያ ዕለት ነው ። በበነጋው የስቅለት ዐርብ የስቅለቱ መታሰቢያ አጎበር ተሠርቶ ለስቅለቱ ነክ የሆኑ ምንባባት ሲነበቡና ሲሰገድ ይዋላል ፣ ሠርክ ሲሆን እያንዳንዱ ምዕመን ወደ ቄሱ እየቀረበ በሰሙነ ሕማማት ውስጥ የሠራውንም ኃጢአት ይናዘዛል ፤ ቄሱም በወይራ ቅጠል እየጠበጠበ ተጨማሪ ቀን ሲሰግደው ከዋለው ሌላ ስግደት ይሰጠዋል ። ጥብጣቤው የተገሳጽ ምሳሌ ነው ። አሥራ ሁለት ሰዓት ሲሆን ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል ። በቤተ ክርስቲያናችን ልማድ እመቤታችን ፣ ያዕቆብና ዮሐንስ የጌታን ትንሣኤ ሳናይ እህል ውሀ አንቀምስም ብለው እስከ ትንሣኤ ቆይተዋል ይባላል ። በሀገራችንም ዛሬ እንኳ እንጅ ብዙ ሰዎች ሐሙስ ማታ የቀመሱ እሑድ የትንሣኤ ዕለት ብቻ ነው እህል ውሀ የሚሉት ። ያልተቻላቸው ግን ዓርብ ማታ ትንሽ ቀምሰው እስከ ትንሣኤ ይሰነብታሉ ። የሁለት ቀን ማከፈሉ እንኳ ቢከ

ብድ ቅዳሜን ማክፈል ጥሩ ልማድ ነው ። ቅዳሴው በመንፈቀ ሌሊት ስለሆነ በልቶ ማስቀደስ ፥ በልቶ መቁረብ እንዳይሆን ።

<u>፯ኛ/ ትንሣኤ</u> ፡— የትንሣኤ በዓል ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ እኛን ለማዳን በመስቀል ተሰቅሎ ከሞተ በኋላ ተቀበረ ፤ በሦስተኛውም ቀን መግነዝ ፣ ፍቱልኝ መቃብር ክፈቱልኝ ፣ ሳይል ከሙታን ተለይቶ የተነሳበት ዕለት ፣ ትንሣኤ ትባላለች ። ትንሣኤ ለክርስቲያኖች የድል ቀን ፣ የነፃነት ቀን ናት ። የትንሣኤ በዓል በቤተ ክስቡቲያናችን ከሌሎች በዓላት ሁሉ በጣም ፣ በደመቀ አኳኋን ይከበራል ፣ መንፈሳዊ ተመስጦም አለበት ። ከአምሳ አራት ቀን የጾም ጉዞ በኋላ የምትመጣ ስለሆነች ትንሣኤን ሁሉም ይናፍቃታል ። ይልቁንም በአክፍሎት የሰነበቱ ሁሉ ዕረፍተ ሥጋን ለማግኘት ትንሣኤን ፤ በናፍቆት ይጠባበቋታል ። ቅዳሜ ማታ ለእሑድ አጥቢያ ሕፃኑ ፣ ሽማግሌው ፣ ወጣቱ ፣ ባልቴቱ ፣ በየሰበካ ቤተ ክርስቲያንቸው ይሰበሰባሉ ። ሥርዓተ ጸሎት ይጀመራል ። ለትንሣኤ በዓል ፤ በቀኖና ቤተ ክርስቲያን የተመዘገበው ፣ ጸዋትው ከተፈጸመ በኋላ በመንፈቀ ሌሊት ጸሎተ ቅዳሴ ይጀመራል ። ከሌሊቱ ዘጠኝ ፤ ሰዓት ሲሆን ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል ። የትንሣኤ ማዕድ፡— ባዕድ ፣ ዘመድ ፣ ወዳጅ ፣ ጠላት የማይለይበት የጋራ ማዕድ ነው የትንሣኤ ዕለት ምንም ቢሆን ያለው በልቶ ያጣው ጦም አያድርም ፣ በከተማ እንጀራ እንጂ በባላገር እያንዳንዱ ምዕመን የተቻላቸውን ያህል ተማሪ እየወሰደ የትንሣኤን ማዕድ አብሮ ይመገባል ። በትንሣኤ ሳምንት በደብዳቤም በስልክም የሚሰጠው ሰላምታ ፣ « እንኳን ለብርሃነ ትንሣኤው አደረሳችሁ » ነው ። መላሹም «እንኳን አብሮ አደረሰን» ይላል ። (ጽርዓውያን ከትንሣኤ እስከ ዕርገት ፣ ዓርባውን ቀን ሰላምታ የሚሰጣጡት ፡— «ክርስቶስ ተነሣ » ሲል አንዱ ፣ መላሹ ፡— «በዕውነት ተነሣ» ይላል ። ከእሑድ ጀምሮ እስከ ዳግም ትንሣኤ ያሉት ዕለታት እንደ አንድ ቀን ነው የሚቈጠሩት ፣ መዝሙሩም ጸሎቱም አይለወጥም ። ምዕራባውያን ከትንሣኤ ይልቅ ልደትን በደመቀ አኳኋን ያከብራሉ ። ይኸውም ስለ

ሁለት ምክንያት ነው ። አንዱ ያው እንደ ክርስቲያኖች ሁሉ ክርስቶስ የተወለደበትን ዕለት ለማክበር ነው ። ሌላው ምክንያት ደግሞ አሮጌውን ዓመት ሸኝተው አዲሱን ዓመት የሚቀበሉት በልደት ሳምንት ስለሆነ ተደራራቢ በዓል አድርገው ነው ። በምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ግን የበዓላት ሁሉ ርዕሰ ትንሣኤ እንደ መሆኑ መጠን በጣም ይከበራል ። በምሥጢርም ቢሆን የክርስቶስ አምላክነት በይበልጥ የጐላው በትንሣኤው ስለሆነ ከልደት አብልጠው ያከብሩታል ።

<u>፰ኛ/ ዕርገት</u> ፡— ጌታ ከሙታን ተለይቶ ከተነሣ በኋላ ዓርባ ቀን ለሐዋርያት እየተገለጠ ታይቷቸዋል ። ትምህርትም አስተምሯቸዋል ። በተነሣ ባርባኛው ቀን ቀደም አድርጐ እንደነገራቸው ለሐዋርያት አሁንም የመንፈስ ቅዱስን መምጣት ነግሮ ወደ ሰማይ የወጣበት ቀን ነው ። ይህ በዓል በቤተ ክርስቲያን በጸሎት ፣ በማኅሌት ይከበራል ። በሕዝቡ ዘንድ ግን ልዩ መሰናዶ የለውም ።

<u>፱ኛ/ ጰራቅሊጦስ</u> ፡— ጌታ ባረገ ባሥረኛው ፣ በተነሳ ባምሳኛው ቀን ለሐዋርያት በነገራቸው የተስፋ ቃል መሠረት መንፈስ ቅዱስን ላከላቸው ። በዓለ ጰራቅሊጦስ ባለው «ጰንጠቆስጤ» የሚል ይገኛል ። ጰንጠቆስጤ ቃሉ የግሪክ ነው ። « ፔንዲኮንዳ » «ፔንዲኮስቲ» አምሳ አምሳኛ ማለት ነው ። በብሉያትና በሐዲሳት በሌሎች መጻሕፍት ሁሉ ከዕብራይስጥና ከዕርዕ ሳይለወጡ የገቡ ብዙ ጥሬ ቃላት አሉ ። « ለምሳሌ ፡— ኬፋ ፣ ፋሲካ ፣ ኤሎሄ ፣ ላማ ፣ ሰበቅታኒ ፤» —ከዕብራይስጥ ፣ «ጰንጠቆስጤ ፣ ጰራቅሊጦስ ፣ ጴጥሮስ ፣ ክርስቶስ ፣ ንብቲራ ፣» —ከፅርዕ የተወረሱ ጥሬ ቃላት ናቸው ። ጰራቅሊጦስ ማለት በጐን የሚቆም ፣ የሚረዳ ፣ የሚያጽናና ማለት ነው ። ይህ በዓል በብሉይ ኪዳን የእሸት በዓል ነበር (በዓለ ሰዊት) እሥራኤል የነፃነት በዓላቸውን ከሚያከብሩበት ከበዓለ ፋሲካ (በዓለ ፍሥሕ) ጀምረው አምሳውን ቀን በዓል አድርገው ይሰነብታሉ ። በአምሳኛዪቱ ቀን በዓለ ሰዊትን (የእሸት በዓላቸውን) ያከብራሉ ። በሀገራቸው ከመጋቢት እስከ ግንቦት ያለው ወቅት በሀገራ

ችን ከመስከረም እስከ ኅዳር እንዳለው የእሸት ወራት (የፀደይ ወራት) ነውና ። የእሸት በዓላቸውን የሚያከብሩት በኦሪት ዘሌዋውያን በምዕራፍ ፳፫፡፲—፲፯ በታዘዙት መሠረት ማንኛውም እሥራኤላዊ ገበሬ ከዘራው ሁሉ በያይነቱ እሸቱን ቆርጦ ተሸክሞ ወደ ምኩራቡ ይመጣል ፤በቤተ መቅደስ የሚያገለግለው ካህን ተቀብሎ ባርኮ ጸልዮ ፤ የሚጠበሰው እየተጠበሰ የሚታሸው እየታሸ በማኅበር አንድነት ይበላል ። ይህም «ቀዳምያት ይባላል ።» የመጀመሪያው ማለት ነው ። ከማንኛውም በረከት የመጀመሪያው እግዚአብሔር ፊት መቅረብ ለእግዚአብሔር መሰጠት እንዳለበት ታዟልና ። በዓለ ፋሲካን ለማክበር ከዝርወት ተሰብስበው የሰነበቱ አይሁድ ሁሉ ወደየመጡበት የሚመለሱት ይህን በዓለ ሰዊትን ካከበሩ በኋላ ነው ። ይህን ሁሉ የገለጥነው በጽርሐ ጽዮን መንፈስ ቅዱስ ለሐዋርያት በተሰጠበት ዕለት የነበረው ለታሪካችን መገናኛ እንዲሆን ነው ። ከዝርወት የተሰበሰቡና በዚያውም የሚኖሩ አይሁድ አብዛኛውን ጊዜ በዓል የሚያከብሩ በደብረ ጽዮን ነው ። ደብረ ጽዮን ጥንትም የዳዊት ከተማ ነበረች ፤ የዳዊት መቃብርም በደብረ ጽዮን ነው ፤ ይመጣል ብለው የሚጠብቁት መሲሕም በደብረ ጽዮን ይነግሣል ነው የሚሉት ። እንግዲህ በዚች በደብረ ጽዮን በዓለ ሰዊትን ለማክበር ተሰብስበው እንዳሉ ሐዋርያት ደግሞ በዚሁ በደብረ ጽዮን በማርቆስ እናት በማርያም ቤት ውስጥ ተሰብስበው ነበር ። 125.

ጌታ ባረገ ባሥረኛው ቀን ጧት መንፈስ ቅዱስ ለሐዋርያት ተሰጠ ። ጌታ የነገራቸው የተስፋ ቃል ሁሉ ተፈጸመ ። ሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን ተቀብለው የሞቱና የትንሣኤው ምስክሮች ሆኑ የመንፈስ ቅዱስ ጸጋ በነሱ ላይ ሲያድር ለቤተ ክርስቲያን ጉዞ አዲስ ምዕራፍ ተከፈተ ። ሊቁ ዮሐንስ አወፈርቅ እንዳለው ፦— «መንፈስ ቅዱስ ባይወርድላት ኑሮ የቤተ ክርስቲያን ሕልውና ኮስምና ቀጭጮ ይቀር ነበር ፤ ስለዚህም በሚገባ እነጋገር ይህች ዕለት

125. Epiphanius, de Mens. et Pond. 14; Cyrial Jerus — Catech. 16.
(ይህን ቤት ቲቶ ኢየሩሳሌምን ሲያጠፋ አላፈረሰውም ይባላል ።)

የቤተ ክርስቲያን የልደት ቀን ትባላለች» ይላል ። ብዙ ሊቃውንት ይህችን ዕለት የበዓላት ሁሉ እመቤት ይሏታል ። የጰራቅሊጦስ በዓል በክርስቲያን ዓለም ሁሉ ከትንሣኤው ባምሳኛው ቀን ይከበራል ። በሀገራችንም እንደዚሁ ነው ። የትንሣኤው ቀለም (በቤተ ክርስቲያን) የሚፈጸመው የጰራቅሊጦስ ዕለት ነው ።

ዘጠኙ ዐበይት በዓላትና የት መጣቸው እንዲሁም የአከባበራቸው ሥነ ሥርዓት ከዚህ በላይ እንዳየነው ነው ። ከነዚህ ውስጥ ሆሣዕና ፥ ስቅለት ፥ ትንሣኤ ፥ ዕርገትና ጰራቅሊጦስ በዓላት አዋድያት ስለሆኑ በቀን አቆጣጠር መባቻ ሐመርን ተከትለው ወደ ላይ ወደ ታች ይላሉ ። ዕለታቸው ግን አይፋለስም ። ሆሣዕና ፥ ትንሣኤ ፥ ጰራቅሊጦስ እሑድን ፥ ስቅለት ዐርብን ፥ ዕርገት ሐሙስን አይለቅም ። ሌሎቹ ጽንስ ፥ ልደት ፥ ደብረ ታቦር ፥ ጥምቀት ፥ ግን ዐዋድያት አይደሉም ፥ ዕለታቸው ግን የተፋለሰ ነው ።

ከዘጠኙ ዐበይት በዓላት ሌላ ዘጠኝ ንዑሳት በዓላት አሉ ። እነሱም ፦— ፩. መስቀል ፥ ፪. ስብከት ፥ ፫. ብርሃን ፥ ፬. ኖላዊ ፭. ግዝረት ፥ ፮. ልደተ ስምዖን ፥ ፯. ቃና ዘገሊላ ፥ ፰. ደብረ ዘይት ፱. የመጋቢት መስቀል (መጋቢት ፲) ።

ሀ/ የመስቀል በዐል የሚከበረው መስከረም ፲፯ ቀን ነው ። ይህም በዓል በክርስቲያኑ ዓለም ሁሉ ይከበራል ። ታሪኩም በመጠኑ እነሆ ጌታ በመስቀል ላይ ሙቶ ከተነሣ በኋላ ሕሙማን መስቀሉን እየዳሰሱ በመስቀሉ እየታሹ ይፈወሱ ነበር ። በዚህም ተአምራት እየተሳቡ ብዙዎች ክርስቲያን ሆኑ ። ይህንን ያዩ አይሁድ መስቀሉን ባንድ የቆሻሻ ማጠራቀሚያ ቦታ ጣሉት ። በየቀኑ የአካባቢው ኗሪ ሁሉ ቆሻሻ ስለሚጥልበት ያ ቦታ እንደ ጉብታ ሆነ ። ምንም እንኳ ለማውጣት ባይችሉ ክርስቲያኖቹ ያን ቦታ ያውቁት ነበር ። በኋላ ግን በጥጦስ ወረራ ክርስቲያኖቹ ኢየሩሳሌምን ጨርሰው ለቀው ስለወጡ የከተማዋም መልክ ፈጽሞ ስለተለወጠ መስቀሉ የተደፈነበት ቦታ ወዴት እንደሆነ ለማወቅ አልተቻለም ። በዚህም ምክንያት ከሦስት መቶ ዓመት በላይ ተዳፍኖ ቆይቷል ። በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን (፫፻፳፯) የንጉሥ ቆስጠንጢኖስ እናት ንግሥት

ዕሌኒ ይህን ታሪክ ትሰማ ነበርና አስቆፍራ ለማስወጣት ጉዞዋን ወደ ኢየሩሳሌም ቀጠለች ። እዚያም ደርሳ ጉብታ የሆነውን ሁሉ ብታስቆፍር መስቀሉ ያለበትን አላገኘችውም ፤ ሰውም ብትጠይቅ የሚያውቅላት አላገኘችም ። በመጨረሻ ግን የመስቀሉ መውጣት የእግዚአብሔር ፈቃዱ ነበርና ፣ አንድ አረጋዊ ስሙ ኪርያኮስ የሚባል (ኪራኮስ—ድጓ) የዕሌኒን መቸገር አይቶ እንደሚከተለው ይመክራታል ። «አንቺም በከንቱ አትድከሚ ሰውም በከንቱ አታድክሚ እንጨት አሰብስበሽ ከምረሽ ዕጣን አፍሺበት ፣ በእሳትም አያይዤው የዕጣኑ ጢስ ወደላይ ወጥቶ ወደታች ሲመለስ አቅጣጫውን አይተሽ አስቆፍሪው ፣ በዚህ ምልክት ታገኛዋለሽ አላት ፣ እሷም ያላትን ሁሉ አደረገች ። « ዘዕጣን እንጸረ ሰገደ ጢስ ድጓ » የዕጣኑ ጢስ ወደ ላይ ወጥቶ ወደ ታች ሲመለስ መስቀሉ ያለበትን ቦታ በጣት ጠቅሶ እንደማሳየት ያህል አሳየ ፣ ያን ምልክት ይዛ አውጥታዋለች ። «በጐልጐታ ዘደፈኑ አይሁድ ዮም ተረክበ ዕፀ መስቀል» (ድጓ) ይህን በዓል በመላው ዓለም ያሉ ክርስቲያኖች ያከብሩታል ። በሀገራችንም እንደ አጋጣሚ ሁኖ የመስቀል በዓል ከጥቢ ወራት መግቢያ ጋር የተያያዘ ስለሆነ የተለየ ድምቀት አለው ።

በመስከረም ፲፮ ባላገሩ ፣ በቀበሌው ፣ የከተማው ሕዝብ ማዘጋጃ ቤት ባዘጋጀለት ቦታ ከየቤቱ ችቦውን እንጨቱን እያመጣ ይደምራል ። ካህናቱም በደመራው ፊት ለፊት ጸሎት አድርሰው «መስቀል አብርሃ በከዋክብት አሠርገወ ሰማየ እምኵሉ ፀሐየ አርአየ» እያሉ ደመራውን ይዞራሉ ። ቀጥሎም ሕዝቡ፤— «ኢዮሀ አበባዬ ፣ መስከረም ጠባዬ» እያሉ በደመራው ዙሪያ ይጨፍራሉ ። ግጥሙ የወራቱ እንጅ የመስቀል ባይሆንም ፣ ቁም ነገሩ የመስቀልን ክብር አይለቅም ። ማታ ሕዝቡ በየደጁ ችቦውን እያበራ ደስታውን ሲገልጥ ያመሻል ። በአሥራ ሰባት ጧት ደመራው ይለኮሳል ። አመድ እስኪሆን ድረስ ይቃጠላል ። ደመራው የተጸለየበትና የተባረከ ስለሆነ ሕዝቡ አመዱንና ትርኳሹን እየተሻማ ወደየቤቱ ይዞ ይሔዳል ። ለሰውም ሆነ ለከብት መድኃኒት ነው ።

በአዲስ አበባና በአካባቢው ግን ደመራውን የሚያቃጥሉት ወዲያው ጸሎቱ እንዳበቃ ነው ። ከላይ እንደተገለጠው ይህ በዓል

በሀገራችን በጥቢ ወራት ማለት አበቦች በሚፈነዱበት ወራት ስለሆነ ባንዳንድ አነጋገር የዕንቁጣጣሽ በዓል ይባላል ። እዚህ ላይ እንቁጣጣሽ የሚሉት ሕፃናቱ ልዩ ልዩ ቀለማት ያሏቸውን አበቦች ለቅመው አንድ ላይ በሰርዶ አሥረው ከደመራው ዕለት ጀምረው ለጐረቤቶቻቸውና ላገኙት ሁሉ ይሰጣሉ ። ሰዎችም የሀገር ትውፊት ነውና አበባውን እየተቀበሉ ገንዘብ ይሰጧቸዋል ። ይህ ብቻ ሳይሆን በየቤቱ እየዞሩ ወንዶችም ሴቶችም ለየራሳቸው የሀገር ባህል ግጥም እየገጠሙ ይጨፍራሉ ። ባለቤቶችም እንደ ሽልማት እያደረጉ ገንዘብና ሌላም ነገር ይሰጧቸዋል ። አንድ ላይ አጠራቅመው ድግስ ደግሰው ይመገባሉ ። በግራኝ ወረራ ብዙ ባህሎች ሲደመሰሱ የመስቀል በዓል ግን እንኳን በክርስቲያኖቹ ተገደው በሰለሙት ኢትዮጵያውያን ዘንድ አልተረሳም ። ለምሳሌ፤—በሀገራችን ብዙ እስላሞች የመስቀልን በዐል ከክርስቲያኑ ጋር እንደ ክርስቲያኑ አድርገው ያከብራሉ ። እንግዲህ ከቀን በኋላ በወራሪ ኃይል ተገደው እስልምናን ቢቀበሉም ከአያት ከቅድመ አያት ሲወርድ ሲዋረድ የመጣውን ክርስቲያናዊ ባህል ሳያውቁ ያከበሩታል ማለት ነው ። ባህል የሰውን ምንጭ ፣ የሰውን የትመጣ ቁልጭ አድርጐ የሚያሳይ መጽሔት ነውና ። ከዚህም ጋር ብዙዎቹ እስላሞች ባንገታቸው መስቀል ያሥራሉ ። መስቀል የክርስቲያኖች ምልክት መሆኑን አያውቁትም ። ይህም መሠረታቸው ክርስቲያን መሆኑን ያሳያል ።

<u>ለ/ ስብከት ፣ ሐ/ብርሃን ፣</u> መ/ ኖላዊ፤— እነዚህ ሦስት በዓላት ከልደት በፊት የሚውሉ ሦስት እሑዶች ናቸው ። ነቢያት ይወርዳል ፣ ይወለዳል ብለው በትንቢት ይጠባበቁት የነበረው መሲሕ የዓለም ብርሃን ፣ የነፍሳት ጠባቂ ነው ለማለት በቤተ ክርስቲያናችን የመዝሙርና የጸሎት ሥርዓት ከልደቱ ቀደም ብሎ ያሉት ሦስት እሑዶች ስብከት ፣ ብርሃን ፣ ኖላዊ ተብለው ተሰይመዋል ። አከባበራቸውም በቤተ ክስበቲያን ቀለም እንጂ ልዩ ሥርዓት የላቸውም ።

ሠ/ ግዝረት ፡— ይህ በዓል የሚውለው ጥር ስድስት ቀን ነው በሙሴ ሕግ እንደ ተጻፈ 126. ሕፃን ሲወለድ በስምንት ቀኑ ይገረዛል ። ይህን የሙሴን ሥርዓት ለመፈጸም ጌታ በተወለደ በስምንት ቀኑ ተገርዟል ። የተወለደው ታኅሣሥ ፳፱ ቀን ሲሆን ስምተኛው ቀን የሚውለው በጥር ስድስት ቀን ነው ። ይህ ቀን ከዚ ጊዜ ጀምሮ ሲከበር ይኖራል ።

ረ/ ልደተ ስምዖን፡— ይህም በዓል ጌታ በተወለደ በአርባ ቀኑ የሚከበር ነው ። ጌታ ሥርዓተ ኦሪትን ፣ ትንቢተ ነቢያትን ሊፈጽም እንጅ ሊያፈርስ ስላልመጣ ፣ ሕገ ኦሪትን ፈጽሟል ። ለሙሴ ሕግን የሰጠ ሲሆን የሙሴን ሕግ ፈጽሟል ። ከላይ እንዳየነው በስምንት ቀን ወደ ቤተ ግዝረት ገብቷል ፣ አሁን ደግሞ በተጻፈው መሠረት 127. የሙሴን ሕግ ለመፈጸም ሁለት ዋሊያ ወይም ሁለት የርግብ ጫጩቶች መስዋዕት ሊያቀርቡ ወደ ኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ ወሰዱት ። በዚያም የእሥራኤልን መጽናናት ይጠባበቅ የነበረ ስምዖን የሚባል ሰው ነበር ። እሱም መሲሕን ሳያይ እንደማይሞት ከመንፈስ ቅዱስ ተረድቶት ነበር ።

በቤተ ክርስቲያናችን ታሪክ መሠረት ይህ ስምዖን በ፪፻፹፪ ከጌታ ልደት በፊት በበጥሊሞስ ዘመነ መንግሥት መጻሕፍተ ብሉያት ከዕብራይስጥ ወደ ፅርዕ በተመለሱ ጊዜ ከመላሾቹ ከሰባው ሊቃውንት አንዱ እሱ ነበር ። እንደ አጋጣሚም ለሱ የደረሰው ኢሳይያስ መጽሐፍ ነበር ። «ናሁ ድንግል ትጸንስ ወትወልድ ወልደ» ከሚለው ሲደርስ ድንግል ትወልዳለች ብሎ መተርጎሙ ተቀባይ የማያገኝ አሳፋሪ ነገር መስሎት «ድንግል ትወልዳለች » የሚለውን ንባብ «ወለት ትጸንሳለች» ብሎ መለሰው ። ተመልሶ እንደ ገና ቢያይ «ድንግል ትወልዳለች» የሚል ተጽፎ አገኘ ፣ ሁለተኛም ፍቆ «ወለት ትወልዳለች» ብሎ ጻፈ ። እንደ ገና ቢያይ

126. ዘሌዋ ፡ ፲፪ ፡ ፫ ፤
127. ዘፀአት ፡ ፲፫ ፡ ፪ ። ዘሌዋ ፲፪ ።

«ድንግል ትወልዳለች» የሚል ንባብ አየ ። በሦስተኛው እፍቃለሁ ሲል የእግዚአብሔር መንፈስ ተገልጦ ተው አትፋቀው ፣ ይህን የተጠራጠርከውን ሳታየው አትሞትም አለው ፡— ጌታ በእናቱ እቅፍ ወደ ቤተ መቅደስ ሲገባ እሱም በእግዚአብሔር ፈቃድ መጥቶ እዚያ ተቀምጦ ነበር ። ጌታን ከእመቤታችን ተቀብሎ ታቅፎ በሉቃስ ወንጌል በምዕራፍ ሁለት ከቁጥር ፳፪—፴፰ ያለውን ጸለየ ። ወደ ቤተ መቅደስ የገባበትና በስምዖን ዕቅፍ የታየበት ዕለት በቤተ ክርስቲያን ይከበራል ስምዖን ጌታን በታቀፈ ጊዜ ከእርጅናው መታደሱ ስለሚነገር በዓሉ የጌታ ሁኖ ሳለ ልደተ ስምዖን እያልን እንጠራዋለን ። ሌሎቹ ፡—«የጌታ ወደ ቤተ መቅደስ መቅረብ» ይሉታል ።

ሰ/ ቃና ዘገሊላ ፡— ቃና በገሊላ ክፍል የምትገኝ ቀበሌ ናት በዚች ቀበሌ ውስጥ ጌታ ከሠርግ በዐል ላይ ተገኝቶ ነበር ። 128. ታሪኩን ከላይ በተጠቀሰው የወንጌል ምንባብ ውስጥ ይመለከቷል። የጌታ የመጀመሪያው ተአምር የተገለጠበት ሠርጊት ስለሆነ እናከብረዋለን ። ይህ በዓል የሚውለው በየካቲት ፳፫ ቀን ነበር ፣ ጌታ ዕለቱን ተጠምቆ ዕለቱን ወደ ገዳመ ራሐ ሔዷል ። ከተመለሰ በኋላ ሀሦስተኛው ቀን ወደ ሠርግ ቤት ተጠርቶ በየካቲት ፳፫ ውሀውን የወይን ጠጅ በማድረግ የመጀመሪያውን ተአምር አሳይቷል ። አሁን ግን በዐልና በዐልን ለማገናኘት ሲባል ጥር ፲፪ ቀን የጥምቀት በዐል በዋለ በነጋው እናከብረዋለን ።

ሸ/ ደብረ ዘይት ፡—ደብረ ዘይት ወይራ የሞላበት ተራራ ማለት ነው ። የሚገኘውም በኢየሩሲሌም በስተምሥራቅ ጥቂት ኪሎ ሜትር ራቅ ብሎ ነው ። ጌታ ቀን በቤተ መቅደስ ሲያስተምር 129* ደቀ መዛሙርቱ የምጽአቱን ጉዳይ እንሥተው ጠይቀውት ምልክቱን ገልጦ ነግሩአቸዋል ። የቤተ ክርስቲያናችን ሊቅ ቅ/ ያሬድም

128. ዮሐ. ፪ ፡ ፩—፲፪ ፤
129. ማቴ. ፳፬ ።

የዓቢይ ጾምን እኩሌታ እሑድ የጌታ ዳግም ምጽዓት መታሰቢያ አድርጐ መዝሙሩን በዳግም ምጽአት ጽፏል ። ዕለቱም ደብረ ዘይት ይባላል ። በዚህ ዕለት ሕዝበ ክርስቲያኑ ያለውም የሌለውም እንጀራ ጋግሮ ጥሬ ቆልቶ ወደ ቤተ ክርስቲያን ይወስድና ለነዳያን ይሰጣል ። ለምን ይህን እንደሚያደርጉ ሲጠየቁ የሚሰጡት መልስ የሚከተለው ነው ። « የሞቱ ነፍሳት በዛሬው ዕለት ይሰበሰባሉ ዘመዳቸው የሆነ ጥሬ ወይም እንጀራ ወደ ቤተ ክርስቲያን ይዞ መጥቶ ለነዳያን የሰጠ እንደሆነ አይተው ደስ ብሏቸው ይመለሳሉ የሞተ ዘመድ እያለው አንድ ሰው በዚህ ዕለት የሚበላ ነገር ወደ ቤተ ክርስቲያን ወስዶ ካልመጸወተ የዘመዱ ነፍስ መጥታ የኔስ ወገኖች አልቀዋል ብላ ትመለሳለች» እያሉ ይተርካሉ ። የአባባሉ ምሥጢር የዳግም ምጽአትን ነገር ይመለከታል ።

<u>ቀ/ የመጋቢት መስቀል</u> ፦— ይህ በዐል የሚከበረው መጋቢት አሥር ቀን ነው ። ባንዳንድ የሀገራችን ሰዎች ዘንድ ዕሌኒ በመስከረም ማስቆፈር ጀምራ መስቀሉ የወጣው መጋቢት አሥር ቀን ነው ይላሉ ። ነገር ግን ይህን አተራረክ ለመቀበል በቂ ምስክር የለም በዓለምም ዙሪያ መስቀሉ የወጣበት ዕለት የሚከበረው መስከረም ፲፯ ብቻ ነው ። ያም ሆነ ይህ መጋቢት አሥር ቀን ከንዑሳት በዓላት ዘጠነኛው ነው ። ዘጠኙን ዐበይት በዐላትና ዘጠኙን ንዑሳት ዐላት ከዚህ በላይ በመጠኑ በተገለጠው ለመረዳት ይቻላል ።

ከነዚህ ሌላ የእመቤታችን በዐላት፦—ልደታ ፣ በዐታ ፣ ፍልሰታና አስተርአዮ በኢትዮጵያ ከጥንት ጀምሮ ሲከበሩ የኖሩ ናቸው። ሌሎቹ በመቅድመ ተአምር የተጨመሩት ፴፫ቱ በዓላተ - ማርያምና በየወሩ በ፳፩ የሚከበረው የእመቤታችን በዐል ፣ በ፳፱ የሚከበረው በዐለ እግዚእ ፣ በ፲፪ የሚከበረው የሚካኤል ሌሎችም በዐላት የተጨመሩት በ፲፬ ዘርዐ ያዕቆብ ዘመነ መንግሥት ነው ። ይባላል ። ከዚያም እያደዞ ሕዝቡ የቅዱሳንንና የመላእክትን በዐላት በየወሩ ማክበር ጀመረ ። ለምሳሌ ፦— ቅዱሳን መላእክት ፣ ቅዱሳን ሰማዕታት ጻድቃንም በዓመት አንድ ጊዜ እንዲከበሩ በዓለም ዙሪያ

ሁሉ ያለ ነው ። በእኛ ግን በልዩ ልዩ ምክንያት ባለበት ሰበካ በትውልድ የመጣ ልማድ ሁኖ በቤተ ሰቡ ሁሉ ይከበራል ። አያት ቅድመ አያቱ የጊዮርጊስን በዐል ያከብር እንደሆነ ልጁ የልጅ ልጁ ያያቴ ታቦት ነው እያለ በየወሩ ተቀምጦ ይውላል ።

እንግዲህ ቤተ ክርስቲያን በቀኖናዋ ሰፍራ ቈጥራ ያስተማረችው የጌታ የእመቤታችን ፤ የሐዋርያት ፤ የመላእክትና የቅዱሳን በዐላት የተወሰኑ ሁነው ሳለ ፤ ሕዝቡ በገዛ ፈቃዱ ምክንያት እየፈጠረ ዛሬም በዐል ነው ነገም በዓል ነው ብሎ ተቀምጦ ቢውል ቤተ ክርስቲያንን አያስወቅስም ። እንደ ሌሎች አብያተ ክርስቲያናት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስታያንም የዓመት ስንክሳር አላት ። ይኸውም በየዓመቱ የሚከበረውን « ቅዱስ ጻድቅ» የሕይወት ታሪክና አሟሟት በዝርዝር የያዘ መዝገብ ነው ። በዚሁ በስንክሳሩ መሠረት ሌሎች አብያተ ክርስቲያናትም በዓላትን ያከብራሉ ። አሁን ለኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሚያስፈልጋት በዓላትን መቀነስ ወይም ጨርሶ መሠረዝ ሳይሆን ፤ የአከባበሩን ዓይነት ማስ[illegible] ነው ። ወይም በግልጥ እንጋገር የበዐል ሥራ መፍጠር አለባት ሥራ ፈትቶ መዋል በዐል ማክበር አለመሆኑን ቀስ በቀስ ለምእ[illegible]ናኗ ማስረዳት አለባት፤ ምዕመናን በዓሉንም አክብረው ሥራቸውንም ሠርተው ለመዋል ይችላሉና ። የነበረውን በአዋጅ መለወጥ ግን ትምህርቷን ያዛባዋል ። በዐል ማክበር እንደ በሽተኛ ተኝቶ በመዋል አለመሆኑንም የቤተ ክርስቲያን አባቶች አስረድተዋል ። 130. « ኢይደልዎሙ ለክርስቲያን ከመ ያፅርዑ ተግብሮ በዕለተ ሰንበት ከመ አይሁድ ፤ አላ ይትገበሩ ከመ ክርስቲያን ወኢትትዐቀቡ ሰንበተ ከመ አይሁድ ። 131.

የዓመት በዐላት በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሚከበሩት በዑደት ነው ። ለበዐሉ የተዘጋጀው መዝሙር እየተዘመረ ታቦቱ ከመ

130. የአትናቴዎስ ቅዳሴ ፤
131. ፍትሐ ነገሥት ፲፱ ፤

ንበሩ ተንስቶ ቤተ ክርስቲያኑን ሶስት ጊዜ ከዞረ በኋላ ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል ። ይህ የሚሆነው ጧት በሚቀደስባቸው ዕለታት ነው ። ውሎ ቅዳሴ ከሆነ ግን ታቦቱ ከዑደት ሲመለስ ጸሎተ ቅዳሴ ይጀመራል ፤ ጸሎተ ቅዳሴ ው ሲፈጸም ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል ።

ከነዚህ ከጠቀስናቸው በዐላት ሌላ በክርስቲያኑ ሕዝብ ብቻ ሳይሆን በመላ በብሔራዊ ደረጃ የሚከበር በዐል ቅዱስ ዮሐንስ (የዘመን መለወጫ) ነው ። በኢትዮጵያችን ሁልጊዜ አዲስ ዓመት የሚጀመረው በመስከረም ነው ። የጥንት ሮማውያን አዲስ ዓመት የሚያከብሩ በመጋቢት ወር ነበር ። መስከረም ለመጋቢት ሰባተኛ ወር ነው ። «ሴፕቴምበር» ይሉታል» « ሴፕቴም (Septem) »ሰባት ከሚለው ቃል የተወረሰ ነው ። ከጢባርዮስ ቄሣር በኋላ የተነሡ አያሌ የሮም ነገሥታት በዚህ ወር ተሠይመውበታል ። ይህንኑ ወር የእንድቅትዮን ወር ይሉታል ። (Indico) ከሚለው የላቲን ቃል የወጣ ነው ። (Indicto-Onis) አዋጅ መንገሪያ ትእዛዝ ማስተላለፊያ ውሳኔ መወሰኛ ማለት ነው ። «የበጀት ዓመት» እንዲሉ ለነገሥታት የሚሰጠው ግብር ፤ ለሃይማኖት አባቶች የሚቀርበው ግጸ በረከት ተሰብስቦ መፈጸም ያለበት በዚህ ወር ነው ። በሀገራቸው የበጋው ወራት ፍጻሜ የክረምቱ ተጋባት በመስከረምነውና ፤ « እንደ ሀገራችን ግንቦትና ሰኔ » ይህንኑ ወር በየአሥራ አምስት ዓመት የእንድቅትዮን በዓል እያሉ ያከብሩት ነበር ።

ሕገ መንግሥት የሚታደስበት ፤ ውል የሚፈርስበት የሚታደስበት በዓል ነው ። በብሉይ ኪዳን ግን እሥራኤል ነፃ ከወጡበት ከመጋቢት ወር ጀምረው ቆጥረው በሰባተኛ ወር አዲስ ዓመት እንዲያከብሩ ከፈጣሪያቸው ታዘዋል ። 132. አዲሱን ዓመታቸውን በዚህ ወር የሚያከብሩ ከእግዚአብሔር ታዘው ስለሆነ ይህ ዐውደ ዓመት ለእሥራኤል ብሔራዊ ብቻ ሳይሆን ሃይማኖታዊም ስሜት አለው። ስለዚህ በዚህ ዓውደ ዓመት ብዙ ሃይማኖታዊ ድርጊቶች ይፈጸሙበታል ።

---

132. ዘሌዋ. ፳፫ ፡ ፳፬ ። ዘኍልቍ ፡ ፳፱ ፡ ፩ ፤

ሊቀ ካህናቱ ኤፉዱን ለብሶ የሐር መነሳነሱን ይዞ የዓመቱን በዐላትና አጽዋማት ለሕዝቡ የሚአውጀው በዚህ ቀን ነው ። በክርስትና ዓለም ደግሞ ቤተ ክርስቲያን ይህንኑ የብሉይ ኪዳን ትእዛዝ ተቀብላ አዲስ ዓመት በመስከረም ወር መጀመሪያ እያከበረች ብዙ ዘመን ኑራለች ። በኋላ ግን ከ፲፭፻፸፪—፲፭፻፹፭ የነበረው የሮማ ፓፓ ጎርጎርዮስ ሰባተኛ የአዲስ ዓመት መጀመሪያ ከልደት እንዲያያዝ ለማድረግ በጥር ወር ይሁን ብሎ ወሰነ ። በዚህም ውሳኔ የካቶሊክ ግዛት የነበረው ምእራቡ ዓለም በሙሉ ሲስማማ ምሥራቁ የክርስቲያን ዓለም ግን መስከረምን አለቀቀም ። በፖለቲካና በንግድ ተጽእኖ ምክንያት መንግሥታት በአቆጣጠር ወደ ምዕራቡ ዓለም ቢሳቡም በምሥራቅ ያለች ቤተ ክርስቲያን አዲሱን ዓመት የምታከብረው አሁንም በመስከረም ነው ። ለምሳሌ ፥ « ሩሲያ ፤ ግሪክ ፤ ሩማንያ» ሌሎችም ። ይህንም የቤተ ክርስቲያን አዲስ ዓመት ይሉታል ።

በሀገራችን ግን ከጥንቱ የቤተ ክርስቲያን ሥርዓት ነቅጥ ሳይለወጥ የመንግሥቱም የቤተ ክርስቲያንም አዲስ ዓመት የሚጀመረው በመስከረም ነው ። ይኸውም ለኢትዮጵያ ክብር ነው ። ሁሉ በየጊዜው ባህሉን እየለዋወጠ ምንጩን አጥቶት ሲቸገር እሷ ለምስክርነት መገኘቷ ያስመሰግናልና ። «መስከረም» ማለት ድኅረ ክረምት እንደ ማለት ነው ። በሀገራችን የክረምቱ የጨለማው ወራት ተፈጽሞ የበጋው የጥቢው ብርሃን የሚፈነጥቅበት ወር ነው ። ስለዚህ በሀገራችን አዲሱ ዓመት ሁለት ዓይነት የአከባበር ጠባይ አለው ። (ብሔራዊና ሃይማኖታዊ) ። ነገር ግን አንዱ ከሌላው የተራቀቀ አይደለም ። ብሔራዊ ያልነው ሕዝቡ ክርስቲያንም ሆነ ሌላው በብሔራዊ ስሜቱ የሐገር ልብስ ለብሶ ብሔራዊ ዘፈን ፤ እየዘፈነ አርዶ ጠምቆ ሲበላ ፤ ሲጠጣ ፤ ሲገባበዝ ፤ ሲጠያየቅ ይውላል። በሃይማኖታዊ ትውፊቱ ደግሞ ወደ ቤተ ክርስቲያኑ እየሄደ ለዚህ የደረስኸኝ አምላኬ ተመስገን ፤ የክርሞ ሰው በለኝ ፤ ተርፎ ለሚቀ

ረው ዕድሜ አትንፈገኝ ፤ ብሎ ፈጣሪውን ይለምናል ። ካህናቱም በቤተ ክርስቲያን ለበዓሉ የሚገባውን ስብሐተ እግዚአብሔር ያደርሳሉ ፤ ኋላም መምህሩ ወይም መሪጌታው ካፓ ላንቃ ለብሶ መስቀሉን ይዞ በዓመቱ የሚውሉትን አጽዋማትና በዓላት ያውጃል ፤ ባሕረ ሀሳብ ያወጣል ። ቀጥሎም ፍሬያተ ምድር — ዕጣኑ ፤ ጢፉ ፤ ዘቢቡ፤ ስንዴው ፤ በመሶብ ወርቅ እየቀረበ ይባረካል ።

በቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓት እያንዳንዱ ወንጌላዊ፣— (ማቴዎስ ማርቆስ ሉቃስ ዮሐንስ) አንዳንድ የመጠሪያ ዓመት አለው ይህም በየአራተኛው ዓመት መጨረሻ ለመጀመሪያው ይደርሰዋል። (Patron) ይሉታል ፈረንጆች ጠባቂ ማለት ነው ። በኛም ይኸኑ ይመስላል ። «በዮሐንስ እረስ በማቴዎስ እፈስ» እንዲሉ ። የሕፃናቱ የአከባበር ትውፊት እንደ መስቀል ነው ። ያንን ይመለከቷል ።

ከዚህ ሌላ ሕዝቡ ከጳጉሜን ጀምሮ እስከ መስከረም አንድ የወንዝ ውሃ ወዳለበት እየሄደ ጸበል ነው እያለ በሌሊት ይታጠባል ። ይህም የቆየ ባህል ነው ። አንዳንድ ሰዎች የአምልኮ ባዕድ ጠባይ ያለበት እየመሰላቸው ድርጊቱን ይነቅፋሉ ። ነገር ግን የአምልኮ ባዕድ መርዝ እንዳይቀላቀልበት ሕዝቡን ማስተማር እንጂ በውሃ መጠመቁ ነውር አይደለም ። ቤተ ክርስቲያን የምዕመናንን ሕይወት ዘወትር በትምህርት ካልቃኘችው ማንኛውም መንፈሳዊ ተግባር በአምልኮ ባዕድ መበረዙ አይቀርምና ። በመስቀልና በዘመን መለወጫ በዓል ዕለት ልዩ ልዩ ቀለማት ያላቸው ዶሮዎች ፍየሎችና በጎች ለውቃቢ እየተባሉ ይታረዳሉ ። ይህ ድርጊት ኢ. ክርስቲያናዊ ስለሆነ ቤተ ክርስቲያን ትቃወማለች ። እያንዳንዱ ሰው በራሱና በቤተ ሰቡ ልማድ የሚፈጽመው እንጂ ከቤተ ክርስቲያን ትምህርት የተገኘ አይደለም ። 133. ስለ በዓላት በመጠኑ ይህ ነው ፤ ከዚህ በማያያዝ ስለ አጽዋማትም በመጠኑ እንናገራለን ።

ጾም (ጦም) ማለት ሰውነት ከሚፈልጋቸው ነገሮች ሁሉ መከልከል ፤ መወሰን ማለት ነው ። ወይም ለሰውነት የሚያምረውን

133. አይሁድ በዓለ መጥቅዕን ማለት አዲሱን ዓመታቸውን ሲያከብሩ ዶሮ እያረዱ መቃናቸውን ይረጫሉ ፤ ውቃቢ ግን አይደለም ።

የሚያስጐመጀውን ነገር መተው ማለት ነው ። ጾም ከሃይማኖት ጋር ዘለዓለማዊ ዝምድና ስላለው ፤ ሃይማኖት ባለበት ቦታ ሁሉ ጾም አለ ። ይልቁንም በብሉይ ኪዳን ጾም ከፍተኛ ቦታ አለው ። የብሉይ ኪዳን ነቢያት ከእግዚአብሔር ጋር በሚገናኙበት ወራት እህል ውሃ ባፋቸው አይገባም ነበር ። 134. በኃጢአት ብዛት የታዘዘው የእግዚአብሔር መዓት የሚመለሰው ሕዝቡ በጾም ሲለምኑትና ሲግልጹት ነበር ። 135.

በሐዲስ ኪዳንም ጾም ሰው ሠራሽ ሕግ ሳይሆን ራሱ መድኃኒታችን በመዋዕለ ሥጋዌው የሥራ መጀመሪያ አድርጎ የሠራው ሕግ ነው ። 136. ይህ ብቻ ሳይሆን በቁራኝነት አብሮ የሚኖር መንፈስ ርኩስ ሰይጣን እንኳ በጾም የሚወገድ መሆኑን መድኃኒታችን ተናግሯል ። 137. ቤተ ክርስቲያንን እንዲያገለግሉ የታዘዙ ሐዋርያትም ከመንፈስ ቅዱስ በየጊዜው ትእዛዝ የሚቀበሉት በጾምና በጸሎት ላይ እንዳሉ ነበር ። 138. ለስብከተ ወንጌል የሚያገለግሉ ዲያቆናትና ቀሳውስት የሚሾሙትም በጾምና በጸሎት ነበር ። 139. እነ ቆርኔሌዎ ያላሰቡትን ያዩና ያገኙ በጾምና በጸሎት ፈጣሪያቸውን ማልደው ነው ። 140. የጾም ሃይማኖታዊ ትርጉም ፈጣሪን መለመኛ ከኃጢአት ቁራኛ መላቀቂያ መዛሪያ ስለሆነ በጾም ወራት ላምሮት ለቅንጦት የሚበሉ ወይም ለመንፈሳዊ ኃይል ተቃራኒ የሆነ ሥጋዊ ፍትወትን የሚያበረታቱ የአልኮል መጠጦችን ፤ ሥጋንና ቅቤን ፤ ወተትና የሚያበረታቱ የአልኮል መጠጦችን ፤ ሥጋንና ቅቤን ፤ ወተትና እንቁላልን ማራቅ ታዟል ። ከመባልዕቱና ከሌላው ደስታ ጋር ባልናሚስት በምንጣፍ በአልጋ አይገናኙም ። 141. ጾም በትምህርተ ሐዋር

134. ዘፀ. ፴፬ ፡ ፳፰ ፤
135. ዮናስ ፫ ፡ ፩—፲ ፤
136. ማቴ. ፬ ፡ ፪ ። ሉቃ. ፡ ፬ ፡ ፪ ፤
137. ማቴ. ፲፯ ፡ ፳፩ ። ማር. ፱ ፡ ፳፱ ፤
138. የሐዋ. ሥራ ፲፫ ፡ ፪፤
139. የሐዋ. ሥራ ፲፬ ፡ ፫ ፡ ፬ ፡ ፳፫ ፤
140. የሐዋ. ሥራ ፲ ፡ ፴ ፤
141. ቀዳ. ቆሮ. ፯ ፡ ፭ ፤

ያትና በሊቃውንትም ዘንድ ሲሰበክ ኑሯል ። «ነዳያንን ለመመገብ የሚጾም ንዑድ ነው ፤ ክቡር ነው» እንደ ተባለ ፤ ጠመኛው ለም ሳው ወይም ለራቱ ያለውን ወጭ ነዳያንን እንዲረዳበት ለድኩማን ድርጅት ወይም በቤተ ክርስቲያን አካባቢ ለሚገኙ ነዳያን መስ ጠት ጦሙን የበለጠ ክርስቲያናዊ ያደርገዋል ።

ጾም የታሪክ ድርጊቶችን እያስታወሱ ከኃጢአት ለመንጻት ፤ ስለራስ የታሰበውን ለነዳያን በመስጠት የሚጾም መሆኑን ተረድተ ናል ። ጾም ለራስ ብቻ ሳይሆን ለሉሌችም ፤ ለወዳጅ ብቻ ሳይሆን ለጠላትም ይጾማል ። « ለሚያሳድዱህ ጹምላቸው » እንደ ተባለ 142 ። በደዌ ዳኛ ፤ በአልጋ ቁራኛ የተያዙትን ፤ በስደትና በምርኮ ያሉ ትንም በጾም ወራት ማስታወስ መጸለይ ይገባል ። በጾም ወራት ከመባልዕት መወሰን ብቻ ሳይሆን ዓይን ክፉ ከማየት ፤ አንደበት ክፉ ከመናገር ፤ የተቆጠበ እንደሆነ ጾሙን ክርስቲያናዊ ያደርገ ዋል ። 143 ።

በሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን ባህልና ትውፊት ውስጥ ያሉ የምዕራብም ሆኑ የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ከሐዋርያት የወ ረሱት የጾም ሕግና ሥርዓት አላቸው ። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲ ያንም ከመጀመሪያዎቹ አብያተ ክርስቲያናት አንዷ ስለሆነች ፤ ይህ የጾም ሕግና ሥርዓት አላት ። በሕጓም መሠረት ሰባት የጾም ወራት አሉ ።

፩ኛ/ ዓቢይ ጾም
፪ኛ/ ጾመ ሐዋርያት
፫ኛ/ የፍልሰታ ጾም
፬ኛ/ የነቢያት ጾም
፭ኛ/ ገሃድ
፮ኛ/ የነነዌ ጾም
፯ኛ/ ዓርብና ረቡዕ ናቸው ።

ሀ/ የመጀመሪያው ጾም ፤ ዓቢይ ጾም ወይም ሁዳዴ ፤ ጌታ ከተጠመቀ በኋላ የጦመው የዓርባ ቀን ጦም ነው ። 144 ። ምዕመናን

142. ዲድ. ፩፡፫ ፤
143. ይጹም ዓይን ፤ ይጹም ልሳን ፤ እዝንኒ ይጹም እምሰሚዓ ሕሡም በተፋ ቅሮ— « ያሬድ ድጓ »
144. ማቴ. ፬፡፩ ፤

ጌታቸው ያደረገውን ምሳሌ ተከትለው ይጾሙታል ። ዓቢይ ጾም ስምንት ሳምንታት ፶፮ ቀናት አሉት ። ከነዚህም ቀናት ውስጥ ስምንት ሰንበታት ሰባት ቅዳሜ ፤ ስምንት እሑድ ይገኛሉ ፤ አሥራ አምስት ቀን ማለት ሰባት ቅዳሜ ፤ ስምንት እሑድ ይገኛሉ ፤ አሥራ አምስት ቀን ማለት ነው ። ከጥሉላት እንጂ ከእህል ውሃ ስለማይጦሙ የጦሙ ወራት ፵ ቀን ብቻ ነው ። ይህም በጥንታዊቷ (Primitive Church) የነበረ ሥር ዓት ነው ። ለምሳሌ በ፫፻፹፬ ገደማ ከእስፓኝ ወደ ኢየሩሳሌም ቅዱሳት መካናትን ለመሳለም ረጅም ጉዞ የሄደችው (Egeria) ኤጌሪያ የተባለችው ሴት የተሳላሚ ጉዞ በሚለው መጽሐፏ (Peregrinatio ed loca Sancta) እንደጉበኘችና የጥንት ክርስቲያኖችንም በዚህ አቆጣጠር ሲጦ ሙ ማየቷን ጽፋለች ። የቆጵርሱ ኤጲስ ቆጶስ ኤጲፋንዮስም በዚህ አቆጣጠር ይቆጥር ነበር ። 145 ። ሌሎች ደግሞ የመጀመሪያ ውንና የመጨረሻውን ሳምንት ለይተው ይቆጥራሉ ። ለምሳሌ የመጀመሪያው ሳምንት ጾመ ሕርቃል ይባላል ። ሕርቃል (ኢራቅ ሊዮስ) የቢዛንታይን ንጉሥ ነበር ። 146 ይህ ሳምንት በስሙ የተ ጠራበትም ምክንያት እንደሚከተለው ነው ። በዘመኑ ፋርሶች ኢየ ሩሳሌምን ወርረው የጌታን መስቀል ማርከው ወስደው ነበር ። እሱ ወደ ፋርስ ዘምቶ መስቀሉን ከነሱ ነጥቆ ይዞ ወደ ኢየሩሳሌም ተመ ልሷል ። በዚህ ምክንያት ክርስቲያኖች ተደስተው ለስሙ መታሰ ቢያ ይሆን የጾም ሳምንት በቀኖና ውስጥ አስገቡለት እየተባለ ይነገራል ። ግሪኮች ግን ጾመ ሕርቃል የሚባለውን ነገር አያውቁም ። ግን በዚህ ሳምንት ከእንቁላልና ከአይብ ከዓሣ በቀር ሥጋ አይበ ሉም ክልክል ነው ። ጾም መሆኑንም ይናገራሉ ፤ ከላይ የተጠቀሱ ትን መባልዕት መብላታቸውም በተድላ በደስታ የሰነበተ ሰውነት ወዲያው በጾም ሲደርቅ በሽታ እንዳያመጣባቸው ለጥንቃቄ ነው ይላሉ ። የሳምንቱንም ስም «የአይብ ሳምንት ፤ ወይም ነጭ ጾም» ይሉታል ።

የመጨረሻው ሳምንት ሕማማት ነው ፤ ሐዋርያት የጌታችንን መከራ ሞት እያሰቡ የጦሙት ነው ይላሉ ። ያም ሆነ ይህ

145. ፒ. ጂ. [illegible] ፤
146. [illegible] ዓ. ም.

ሁሉም ከዐቢይ ጾም ጋር እንደ መርገፍና እንደ እጀታ ስለ ተያያዘ ከዐቢይ ጾም ይቆጠራል ። ዐቢይ ጾም መባሉ ፤ የጌታ ጾም ስለሆነ ታላላቅ የሰይጣን ፈተናዎች (አርእስተ ኃጣውእ) ድል የተነሡበት ድል የሚነሡበት ጾም ስለሆነ ነው ። በሕዝቡም ዘንድ ሁዳዴ ይባላል ። ሁዳድ ማለት የመንግሥት መሬት የመንግሥት ርስት ማለት ነው ። የመንግሥት ሁዳድ በሚታረስበት ጊዜ አዝመራው በሚሰበሰብበት ጊዜ ልጅ አዋቂ ሳይባል የመንግሥቱ ዜጋ ሁሉ ለሥራ ታጥቆ እንደሚነሣ ፤ ይህንንም የጌታ ጾም ፤ የጌታ ሁዳድ ፤ የክርስቶስ ዜጎች የሆኑ ምዕመናን ሁሉ ይጾሙታልና ። የቤተ ክርስቲያናችንን መዝሙር ንባቡን ከዜማው አስማምቶ አጠናቅሮ የተናገረው ኢትዮጵያዊ ሊቅ ቅዱስ ያሬድ በጾመ ድጓው በሁዳዴ ለሚገኙት እሑዶች ሁሉ የተለየ መዝሙር ስለ ሠራላቸው እያንዳንዱ እሑድ በመዝሙሩ ስም ይጠራል ።

የመጀመሪያው እሑድ፤—ዘወረደ ይባላል ። በመጽሐፉ መጀመሪያ አምላክ ከሰማይ መውረዱን ሰው መሆኑንና መሰቀሉን ስለ ሚያወሳ ነው ። ሙሴኒም ይሉታል ። «ምናልባት ስለ ሙሴ ሕግና ጾመ ሙሴን ስለሚያነሣ ይሆናል ።»

ሁለተኛው እሑድ ፤—ቅድስት ይባላል ። በተለይ ስለ እለተ ሰንበት ቅድስና ስለሚያወሳ ነው ።

ሦስተኛው እሑድ ፤—ምኩራብ ነው ። በዚህ ሰንበት ጌታ በመዋዕለ ትምህርቱ በምኩራብ ገብቶ ማስተማሩ ይነገራል ።

አራተኛው እሑድ፤—መጻጉዕ ነው ። ድውያንን መፈወሱን ዕውራንን ማብራቱን የሚያነሣ መዝሙር ይዘመርበታል ።

አምስተኛው እሑድ ፤—ደብረ ዘይት ይባላል ። በደብረ ዘይት ተራራ ላይ ሁኖ ያስተማረው የዳግም ምጽአትን ነገር የሚያስታውስ መዝሙር ይዘመራል ።

ስድስተኛው እሑድ፤—ገብር ሔር ነው ። የጌታውን ብር ተቀብሎ ያተረፈበት ፤ በጌታወም ፊት ምስጋናን ያገኘው ሰው ታሪክ ይዘመርበታል ።

ሰባተኛው እሑድ፤— ኒቆዲሞስ ነው ።—በሌሊት ወደጌታ እየመጣ ይማር የነበረው የኒቆዲሞስን ታሪክ የሚያስተውስ መዝሙር ይዘመርበታል ።

ስምንተኛው ሳምንት ፤—ሆሣዕና ነው ፤ ጌታ በአህያ ውርንጭላ ሁኖ ሆሣዕና በአርያም እየተባለ ወደ ቤተ መቅደስ የገባበት ዕለት መታሰቢያ ነው ። ከሠርክ ሆሣዕና እስከ ትንሣኤ ያለው ሰባት ቀን ሕማማት ይባላል በነዚህ ቀኖች ውስጥ ብዙ አዝማደ መባልእት አይበሉም ። ስግደት ይሰገዳል ። የጌታን መከራና ሞት የሚያስታውሱ ምንባባት ከቅዱሳት መጻሕፍትና ከድርሳናት ተውጣጥተው በግብረ ሕማማት ይነበባሉ ። አዳም ከፈጣሪው ተጣልቶ የኖረውን የጨለማና የመከራ ዘመን በማስታወስ መንበረ ታቦቱ በጥቁር ልብስ ይሸፈናል ። ልብሰ ተክህኖውም ጥቁር ነው ።

ሐሙስ፤—ጸሎተ ሐሙስ ይባላል ። ጌታ በፍጹም ትሕትና የደቀ መዛሙርቱን እግር ያጠበበትና ከነሱም ጋር ግብር ያገባበት ምሥጢረ ቁርባንን ያሳየበት ዕለት ነው ። (ፈረንጆች) ዕለቱን (Monday Thursday) ወይም (The Last Supper) ይሉታል ። በዚህ ዕለት በቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓት የግብረ ሕማማቱ መጽሐፍ እንደሚያዘው ቅዳሴ ይቀደሳል ። ከቅዳሴው ቀደም ብሎ ቄሱ ውሀውን በብርት አድርጎ በጌታ አምሳል የምዕመናንን እግር ያጥባል ። ጸሎተ ቅዳሴው ከተፈጸመ በኋላ ምዕመናኑ ወደየቤታቸው ሔደው ለበዓሉ የተዘጋጀውን ዳቦና ጉልባን ይበላሉ ። ለትንሣኤ የተዘጋጀው ጠላ የሚቀመሰውም የዚያ ዕለት ነው ። «ስለ ሕጽበተ እግር ካነሳን ዘንድ በሌሎች አኃት አብያተ ክርስቲያናት የሚታጠቡት በአሥራ ሁለቱ ሐዋርያት አምሳል አሥራ ሁለት ሰዎች ናቸው ።

በኛ ግን በቤተ ክርስቲያናት ያሉት ሁሉ ሴትም ሆነ ወንድ ይታጠባሉ ። ነገር ግን አሠራራችን ምሳሌ ስለሚያጥረው እኛም እንደነሱ አሥራ ሁለት ሰዎችን ብናጥብ የሐዋርያት ምሳሌ ነው ። »

ከጸሎተ ሐሙስ በበነጋው ዐርብ የስቅለቱ መታሰቢያ ዕለት አጎበር ተሠርቶ ለስቅለቱ ነክ የሆኑ ምንባባት ሲነበቡ ይዋላል ። ስግደቱም ከሰሞኑ ሁሉ የበለጠ ነው ። ሠርክ ሲሆን እያንዳንዱ ምዕመን ወደ ቄሱ እየቀረበ በሰሙነ ሕማማት ውስጥ የሠራውን ኃጢአት ይናዘዛል ። ቄሱም በወይራ ቅጠል እየጠበጠበ ተጨማሪ ስግደት ይሰጠዋል ። በአሥራ ሁለት ሰዓት ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል ። ሁለት ቀን የሚያከፍሉ እህል ውሀ ሳይቀምሱ ያድራሉ ። የማያከፍሉ ግን ከሐሙስ የተረፈውን ጉልባንና ዳቦ ይላኩታል ።

ቅዳሜ ጧት ምዕመናኑና ካህናቱ ወደ ቤተ ክርስቲያን ይሰበሰባሉ ፤ የጧቱ ጸሎት ሲፈጸም «ገብረ ሰላመ በመስቀሉ» ክርስቶስ በመስቀሉ ሰላምን መሠረተ ፥ ሰላምን ፈጠረ ፥ የምሥራች እየተባለ በቤተ ክርስቲያን ለተሰበሰበው ሁሉ ቄጠማ ይሰጣል ። የምሥራች ምልክት ነው ። ምዕመናኑም እየሰነጠቁ በራሳቸው ያሥሩታል ። ወደ ቤተ ክርስቲያን ላልመጡትም ካህናት በየሰበካቸው ልብሰ ተክህኖ ለብሰው መስቀልና ቃጭል ይዘው ቄጠማውን የምሥራች እያሉን ያድላሉ ። ምዕመናኑም ቄጠማውን ተቀብለው ገንዘብ ያለው ገንዘብ ይሰጣል ፥ ገንዘብ የሌለው ደግሞ ለጧፍ የሚሆን (ማግ) ልቃቂት ይሰጣሉ ፤ «አንዳንዶቹ ደግሞ ከግዕዶት እስከ ዳግም ትንሣኤ ያሉትን ዕለታት ተከፋፍለው ይዘው ለሰበካቸው ካህናት ምግብ እያዘጋጁ ያመጣሉ ። በጐንደርና በላስታ ሁሉም ባንድ ላይ በደጀ ሰላም ይመገባሉ ። ወይንም ምዕመኑ ካህናቱን በቤቱ ይጋብዛል ። በአዲስ አበባ ግን ወደየንስሐ አባታቸው ቤት ምግብ እያዘጋጁ ይወስዳሉ (ያከፋይ) ይሉታል ። በዚያ ግን ገብረ ሰላመ ነው የሚባለው» ። ይህች ቅዳሜ «ሰንበት አባይ» ትባላለች ። የፊተኛዪቱ ቅዳሜ እግዚአብሔር ፍጥረታትን ፈጥሮ ከሥራው ያረፈበት ዕለት እንደሆነች ይህች ደግሞ የሦስት ዓመት ከሦስት ወር የማዳን ሥራውን በመስቀል ላይ ፈጽሞ በከርሠ መቃብር አርፎ የዋለበት ዕለት ናት ። ሁለቱኛም ይህች ዕለት «ስዑር ቅዳሚ ትባላለች ። ስዑር መባሏ ባመት አንድ ቀን ስለምትጾም ነው ። በባላገር ግን «ስዑር» ያለውን ይዘው ሰሞኑን ምንም ሳይሠሩ ሰንብተው በዚህ ዕለት ይሠራሉ ። «ቅዳሜ ሹር» እንዲሉ ፥ ቄጠማው የምሥራች ምልክት መሆኑ ከታሪክ ጋር የተያያዘ ነው ። ቅዱስ መጽሐፍ እንደሚነግረን ዓለም በንፍር ውሀ በተጥለቀለቀ ጊዜ የኖህ መርከብ ማረፊያ አጥታ ስትንሳፈፍ የውሀውን ሁኔታ ለመረዳት ኖህ ርግብን በመርከቡ መስኮት አሾልኮ ይለቃታል ። እሷም ቄጠማ ባፏ ይዛለት ትመለሳለች ። ኖህ በዚህ ቄጠማ የውሀውን መድረቅ ተረድቶ ተደሰተ ። መርከቡንም ለማሳረፍ ተዘጋጀ ፤ «ቄጠማ ለጥፋት ውሀ መድረቅ የምሥራች መንገሪያ እንደሆነ ፥ አሁንም በክርስቶስ ሞት ማየ ሥራዌ ማየ ድምሳሴ ፥ ኃጢአት ሞተ ነፍስ ከሰው ልጆች ተወገደ ፥ የምሥራች ሲባባሉ ምዕመናን ቄጠማ ይዘው ቄጠማ አሥረው ይታያሉ ። በዚህች ዕለት ባንዳንድ ቦታ ቅዳሴ ይቀደሳል ። ባንዳንድ ቦታ አይቀደስም ። የሚቀድሱት የሚሰጡት መልስ ካሣ የተፈጸመው ዐርብ ነው ። ቅዳሴ መኖሩን የቤተ ክርስቲያናችን ሊቅ ቅዱስ ያሬድ በጻፈው የዕለቱ «ክብር ይእቲ» ለማወቅ ይቻላል ይላሉ ። አይቀደስም የሚሉት ደግሞ ምንም እንኳ የምንቀበለው ሥጋ ነፍስ የተለየው መለኮት የተዋሐደው ቢሆንም በትንሣኤ ድል ማድረጉን ከማየታችን በፊት መስዋዕት አንሰዋም ፤ ያሬድ የሠራው «ክብር ይእቲ» ቀድሱ የሚል ትእዛዝ የለውም ቅኔ ነው ይላሉ ። ያም ሆነ ይህ ሁሉም ቢሆን በሃይማኖት ሥርዓት ልዩነትን ስለማያመጣ የቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓት ጉራማይሌ እንዳይሆን አንድ ውሳኔ መወሰን የቅዱስ ሲኖዶስ ኃላፊነት ነው ።

ለ/ ከዓቢይ ጾም ቀጥሎ ሁለተኛው ጾም የሐዋርያት ጾም ነው ። የሰኔ ጾም ይባላል ። ሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን ከተቀበሉ በኋላ ለስ

ብከተ ወንጌል ከመሔዳቸው በፊት የጾሙት ነው ። ምዕመናንም እነ ሱን ምሳሌ አድርገው ከጰራቅሊጦስ በበነጋው ጀምረው ይጾሙታል። ይህ ጾም በሕዝቡ ዘንድ የወታደር ጾም ይባላል ። ለስብከተ ወንጌል «ዘመቻ የተዘጋጁ ሐዋርያት በጾሙት ተምሳሊት ፤ በድሮ ዘመን ወታደ ሮች ለዘመቻ ሲነሱ ወይም ከዘመቻ ሲመለሱ በተሳተ በተገደፈ ይቅርበ ለን ለማለት በቀኖና ይጾሙት ነበር ማለት ነው።ይህ ጾም በመባጃ ሐ መር ከፍና ዝቅ ስለሚል የተወሰነ ቀን የለውም አንዳንድ ጊዜ ካርባ ይበልጣል ፤ አንዳንድ ጊዜ ከሰላሳም ያንሳል ።

ሐ/ ሦስተኛው ጾም የፍልሰታ ጾም ነው (ጾመ ማርያም ይባ ላል) ። የፍልሰታ ጾም ከነሐሴ ፩ እስከ ፲፭ ያለው ነው ። በቤተ ክር ስቲያናችን እንደሚተረከው እመቤታችን ያረፈችው በጥር ፳፩ ቀን ነው (በግምት በ፶ ዓ. ም. ገደማ) ። ሐዋርያት በድኗን ሊቀብሩ ወደ ጌቴሴማኒ ይዘዋት ሲሔዱ አይሁድ በታተኗቸው ። በዚህ ጊዜ መላ እክት የእመቤታችንን አስከሬን ወስደው በገነት አኑረውታል ። በስ ምንተኛው ወር በነሐሴ አስከሬኗን እንደ ገና ከጌታ ተቀብለው በጸ ሎትና በምሕላ ቀበሯት ። በዚህ የቀብር ሥነ ሥርዓት ከአሥራ ሁለ ቱ ሐዋርያት አንዱ ቶማስ አልነበረም ። በተቀበረች በሦስተኛው ቀን እንደልጅዋ ትንሣኤ ተነሥታ ስታርግ ቶማስ ከሀገረ ስብከቱ በደ መና ተጭኖ ወደ ኢየሩሳሌም ሲመጣ ያገኛታል ፤ በዚህ ጊዜ ትን ሣኤዋን ሌሎች ሐዋርያት አይተው ለእሱ የቀረበት መስሎት ተናዶ (ፈቀደ ይደቅ እምደመናሁ) በፊት የልጅሽን ትንሣኤ ሳላይ ቀረሁ አሁን ደግሞ ያንችን ትንሣኤ ሳላይ ቀርቼ ነው ብሎ ከደመናው ሊወረወር ቃጣው ። በዚህ ጊዜ እመቤታችን ቶማስን አጽናናችው ከርሱ በቀር ትንሣኤዋን ሌላ እንዳላየ ነገረችው ። ለምስክር እንዲ ሆነውም ሰበኗን ሰጥታው አረገች ። ቶማስ ሐዋርያት ወዳሉበት ኢየ ሩሳሌም በደረሰ ጊዜ እመቤታችንን እኮ ቀበርናት ብለው ነገሩት ። እሱም አውቆ ምሥጢሩን ደብቆ አይደረግም «ሞት በጥር በነሐሴ መቃብር? » አላቸው ። ለማሳየት መቃብር ሲከፍቱ አጧት ። በዚህ ጊዜ እሱ እመቤታችን ተነስታ አርጋለች ብሎ ሁኔታውን ተረከላ ቸው ። ለምስክር ይሁንህ ብላ የሰጠችውን ሰበኗንም አሳያቸው ። ሰበኗን ለበረከት ቆራርጠው ተከፋፍለው ወደየሀገረ ስብከታቸው

ተበታትነዋል ። ባመቱ ትንሣኤሽን ቶማስ አይቶ እንዴት እኛ ይቅር ብን ብለው ከነሐሴ አንድ ጀምረው ሱባኤ ገቡ ። በነሐሴ ፲፮ ቀን ትኩስ በድን አድርጎ አምጥቶ ሰጥቷቸው ከቀበሯት በኋላ በ፫ ተነ ስታለች ። በዚህ ቀን ጌታ ቀድሶ እመቤታችንም በልጇዋ እጅ ቆር ባለች ። (ወተቈረበት በዕደ ወልዳ) ። (ሙሉውን ታሪክ በውዳሴ ማር ያም ትርጓሜ ይመለከቷል) ከዚያ ጊዜ ጀምሮ የሐዋርያት ቤተ ክር ስቲያን የእመቤታችንን በረከት ለማግኘት ትጾማለች ። በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ይህን ጾም በተለይ ሕፃናቱ ያከብሩታል ። በዚህ የአ ሥራ አምስት ቀን ጊዜ ውስጥ የማይጾምና የማይቆርብ ሕፃን የለም። ብዙ ሰዎች ቤታቸውን እየዘጉ በመቃብር ቤት ሱባኤ ገብተው በጾ ምና በጸሎት ይሰነብታሉ ። በፍልሰታ ጾም ጊዜ በጠቅላላ በኢትዮ ጵያ ቤተ ክርስቲያን ያለው ሁኔታ ሕዝቡ ልጅ አዋቂ ሳይል የሚ ያሳየው ሃይማኖታዊ እንቅስቃሴ ኢትዮጵያ ለእመቤታችን የፍቅር አገሯ መሆኗን ይመሰክራል ። (በሌሎች የምሥራቅ አብያተ ክርስቲ ያናት ጾሙ የተከበረ ነው ፤ ታሪኩ ግን የእመቤታችን ዕረፍቷም ትን ሣኤዋም በነሐሴ ወር ነው ይላሉ ።)

መ/ አራተኛው ጾም ጾመ ነቢያት ይባላል ።—ከኅዳር ፲፭ እስከ ታኅሣሥ ፳፰ ቀን ያለው ነው ። የጾሙ ወራት ፵፫ ቀን ነው ። «ልደ ት በታኅሣሥ ፳፱ ቀን በሚውልበት በዘመነ ዮሐንስ ቅበላው ኅዳር ፲፬ ነው ፤ ጾሙ በ፲፭ ይጀመራል ። በሌላው ግን ቅበላው በኅዳር ፲፭ ነው ፤ ጾሙ በ፲፮ ይጀመራል ። ይህን ጾም የምንጾመው ነቢያት በየ ዘመናቸው ስለመሲህ መምጣት በናፍቆት ይጾሙ ፤ ይጸልዩ ስለነበር የእነርሱን አርአያ ተከትለን የክርስቶስን ልደት ከማክበራችን ቀደም ብለን ይህን ጾም እንድንጾም በሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን ሥር ዓት ተሠርቷል ። ይህ ጾም እንደ መጨረሻው በመግቢያውም ሊቃ ውንትን የሚያከራክር አንድ አቆጣጠር አለው ።

ባጀማመሩ ላይ (ስንክሳሩ መንፈቀ ኅዳር ስለሚል) አንዳንዶቹ ሊቃውንት የዚህ ጾም መጀመሪያው ፲፮ኛው ቀን ነው ፤ ይኸውም በዘመነ ማቴዎስ—በማርቆስ—በሉቃስ ነው ። በዘመነ ዮሐንስ ግን ልደት ወደኋላ መጥቶ በ፳፰ ቀን ስለሚውል በ ፲፭ጾሙ ይጀመራል ይላሉ ። ግማሾቹ ደግሞ «አድልው ለጾም» ነውና ባራቱም ዓመት

ጾሙ ፲፰ን አይለቅም ይላሉ ። በፍቅር ካደረጉት ግን የሚያከራክርና የሚያጣላ አልነበረም ።

ሠ/ አምስተኛው ጾም ገሃድ ነው ፣ ገሃድ ማለት ለውጥ ልዋጭ ማለት ነው ። ፍቹ ከዘይቤው አይገናኝም ። ወይም እንደ ዘይቤው «ግልጥ» ማለት ነው ፤ ይፋ ማለት ነው ። በገሃድ እንዲሉ ፤ በግልጥ በይፋ ሲሉ ። ገሃድ የጥምቀት ብቻ ነው ፤ ጥምቀት ረቡዕና ዓርብ በሚውልበት ጊዜ በኋላው የሚገኙት ማክሰኞና ሐሙስ የፍስክ ቀን ነታቸው ወደ ጾምነት ተለውጦ ይጾማሉ ። በነሱ ለውጥ ጥምቀት የሚውልባቸው የጾም ቀኖች (ረቡዕና ዓርብ) የፍስክ ቀን ሁነው ይከበራሉና ። ገሃድ የረቡዕና የዓርብ ለውጥ ነው ብለናል ። ነገር ግን በሌላም ቀን ቢውል የጥምቀት ዋዜማ ይጾማል ። ጥምቀት እሁድ ቢውል ቅዳሜ ጥሉላት አይበላም ። ሰኞ ቢውል እሑድ ጥሉላት አይበላም ። እህል ውሀ ግን አይጠምም ። አንዳንዶቹ ግን ጥምቀት ሰኞ ሲውል ከቅዳሜና ከእሑድ አዋጥተው ይጾማሉ (ቅዳሜ ስድስት ከእሑድ ሦስት)።ጥሉላት በሁለቱም ቀኖች አይቀመስም ይላሉ ፤ ነገር ግን ገሃድ አንድ ስለሆነ (ሰላም ለዕለት ዋሕድ ዘስሙ ገሃድ) 147። ሰኞ ሲውል ቅዳሜ ከጥላሉት መጾም በአጉል የገባ ልማድ ነው ። ገሃድ ለጥምቀት ብቻ ነው ፤ በልማድ ግን የልደትንም ዋዜማ ገሃድ እንለዋለን ። ነገር ግን ልደት የሚውልባቸው ዓርብ ወይም ረቡዕ የፍስክ ቀን ሁነው እንዲከበሩ ቢታዘዝም ፤ 148። በዋዜማው የሚገኙት ማክሰኞና ሐሙስም ከጾመ ነቢያት ጋር የተያያዙ ስለሆኑ መጾማቸው የግድ ነው ። የማይጾሙ ሰዎች ግን መላውን ጾመ ነቢያት ሲበሉ ቆይተው ዋዜማውን ብቻ ገሃድ ነው ብለው ይጾማሉ ።

ረ/ ስድስተኛው የነነዌ ጾም ነው ። (ነይ ነይ) ይህ ጾም የሦስት ቀን ጾም ነው ። ሰኞ ማክሰኞ ረቡዕ ። በመባጃ ሐመር ከፍና ዝቅ ስለሚል ቁጥሩ ከአጽዋማት አዋድያት ነው ። አንድ ጊዜ በጥር አንድ ጊዜ በየካቲት ይሆናል ። የቤተ ክርስቲያን አባቶች ይህን ጾም የወሰኑት የነነዌ ሰዎች በጾምና በጸሎት ከመዓት ከጥፋት እንደ ዳኑ ምዕ

147 ስንክሳር ጥር ፲ ቀን፤
146 ዝ.መ.

መናንም በጾምና በጸሎት ከፈጣሪያቸው ምሕረትና በረከት እንዲያገኙ በማለት ነው ። (ስለ ሙሉ ታሪኩ ትንቢተ ዮናስን ይመለከቷል) (ብሉይ ኪዳን)

ሰ/ ሰባተኛውና የመጨረሻው ጾም ረቡዕና ዓርብ ነው ። ረቡዕና ዓርብ ከትንሣኤ ጀምሮ እስከ ጰራቅሊጦስ እሑድ ድረስ ከሚገኙ ረቡዕና ዓርቦች በቀር ዓመት እስከ ዓመት ይጾማሉ ። የሚጾሙበትም ምክንያት አላቸው ።

ሀ/ ረቡዕ ፦ የአይሁድ ሸንጎ ወይም ሲንሃድሪየም ጌታን ዓርብ ዕለት ለመስቀል የመጨረሻ ውሳኔ ያስተላለፈው ረቡዕ ዕለት ነው ይባላል ። መድኃኔ ዓለም ለሰው ልጆች ሲል የተወሰነበትን የሞት ውሳኔ ሁልጊዜ በማስታወስ ክርስቲያኖች በዚህ ዕለት እንዲጾሙ ታዟል ።

ለ/ ዓርብ ፦ እንደሚታወቀው ጌታ የተሰቀለበት የሞተበት ብዙ ዘመን ሲጠበቅ የነበረ ተስፋ የተፈጸመበት ቅዱስ ዕለት ስለሆነ በቤተ ክርስቲያን በጾምና በጸሎት እንዲከበር ። ታዟል ። 149። እነዚህ አጽዋማት ከሰባት ዓመት በላይ ያለ ሁሉእንዲጾማቸው ተወስኗል ። ቅዳሴ የሚቀደሰውም ከእሑድና ከቅዳሜ በቀር በጾም ወራት ከሆነ በዘጠኝ ሰዓት ነው ። ይህም የሆነበት ምክንያት ሌሎች ሳይገባቸው እንደሚሉን ቅዳሴና ቁርባን ጾም ያስገድፋል ተብሎ አይደለም ። ጌታ ነፍሱን ከሥጋው የለየበትን ሰዓት ተከትሎ የተሠራ ሕግ ነው ። የምንቀበለው ሥጋ ነፍስ የተለየው መለኮት የተዋሐደው ነው ። ካሣ ተፈጽሞ ሥጋው ደሙ በይፋ የተሰጠን ጌታ ነፍሱ ከሥጋው ሲለይ ነውና ። በጥንቱ ሥርዓት ግን ዛሬም በገዳማትና በታላላቅ አድባራት ይህንን ሰዓት በማክበር ከእሑድ ቅዳሜና ከበዓለ ሃምሳ በቀር መስዋዕት ዘሠርክ ነው ።

ከዚህ በላይ ከብዙ በጥቂቱ የገለጥናቸው በይፋ በትእዛዝ የሚጾሙትን የሕግ አጽዋማት ነው።በግልና በፈቃድ የሚጾሙ ግን ለምሳሌ የጽጌ ጾም ሄሮድስ ሕፃናትን ባስፈጀ ጊዜ እመቤታችን ከልጇዋ ጋር ያደረገችውን የምድረ ግብጽ ስደት እያስታወሱ አያሌ መነኮሳትና

ባሕታውያን ምዕመናንም ይጾሙታል ። ጾሙ የሚቆየው ለአርባ ቀናት ፤ ከመስከረም ፳፭ እስከ ኅዳር ፭ ነው ። በጽጌ ወራት (በአበባ) ወራት ፤ ስለሚጾም ፤ እመቤታችንም በአበባ ስለምትመሰል ጾሙም «የጽጌ ጾም» ይባላል ። ከዚህም ሌላ የዓመቱን መጨረሻ ወር ጳጉሜንን የሚጾሙ አሉ ። ታሪኩ–ዮዲት የእሥራኤልን ጠላት ሆለሆርኒስን ከመግደሏ በፊት የጾመችው ነው ይላሉ ። ዮዲት ጠላቷን ለማጥፋት የቻለችው በጾምና በጸሎት ከፈጣሪዋ ኃይል አግኝታ ነው ፤ እኛም ጠላታችንን ሰይጣንን ፈቃደ ሥጋን ድል ለማድረግ በጾም ከፈጣሪያችን ኃይልን መታጠቅ አለብን ሲሉ ምዕመናን ይጾማሉ ። ጾመ- ዮዲት እንደ ጽጌ ጾም የታወቀ አይደለም ። ምዕመናን ኃጢአታቸውን ለንስሐ አባታቸው ተናግረው ተናዘው የሚጾሙት የቀኖና ጾም አለ ። ይህን ሁሉ ያልነው ለማወቅ ያህል እንጅ በገዳም ፤ በበረሃ ያሉ መነኰሳትና ባሕታውያን ግን ከሕግ በላይ ዓመት እስከ ዓመት ይጾማሉ ። ለጊዜው ስለ ጾም እዚህ ላይ ይበቃል ።